

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI / 633

TÜRKİYE I. DİNÎ YAYINLAR KONGRESİ

TEBLİĞLER-MÜZAKERELER
31 EKİM - 02 KASIM 2003 / ANKARA

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	175023
Tas. No:	07956 TÜR.0

Ankara - 2004

Diyaret İşleri Başkanlığı Yayınları / 633
İlmi Eserler / 104

Yayına Hazırlayan
Ayfer BALABAN

Tashih
İsmail DERİN

Dizgi&Grafik
Rıdvan Paşa YEDEKÇİ

2004-06-Y-0003-633
ISBN 975.19.3614-4

Baskı
Türkiye Diyanet Vakfı
Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi
Ostim Örnek Sanayi Sitesi 358. Sokak No: 11
06370 Yenimahalle / ANKARA
Tel: (0312) 354 91 31

© Diyanet İşleri Başkanlığı
Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı
Tel: (0 312) 295 73 06

Alevî Kaynakların Neşri

(Alevî Kaynakların Neşri Problemi)

Yrd. Doç. Dr. Osman Eğri

Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi

1. Problem

Kültür ve geleneklerin, kendi varlıklarını devamlı kılmak için yazılı kaynaklara ihtiyaçları vardır. Kültürel miras, nesiller arası sürekliliğini yazılı kaynakların varlığına borçludur. Okunmayan, dolayısıyla üzerinde düşünülemeyen kültür ve gelenekler, sahip oldukları dinî, ahlâkî ve insanî değerleri yetismekte olan neslin yeni ihtiyaç ve problemlerine göre yenileyememişlerdir. Klişe hâlinde kalan değerler, canlılıklarını ve etkinliklerini devam ettiremedikleri için, ya yeni nesil tarafından benimsenmemişler; ya da farklı kültür ve geleneklerin etkisinde kalarak kaybolup gitmişlerdir.¹ Kültür ve medeniyetler tarihinde, bu durumun pek çok örneğini bulmak mümkündür.

Kültür ve medeniyetimizin özgün bir şubesi olan Alevîlik-Bektaşîlik de, aynı gerçekle karşı karşıyadır. İslâm'ın ve Türklüğün içinde kültürel bir kimlik olan Alevîlik-Bektaşîlik, tarih boyunca devamlılığını, yazılı kaynaklara sahip olarak sağlayabilmiştir. Alevîlik-Bektaşîliğin yazılı kaynaklara sahip olmadığını iddia eden araştırmacı ve yazarlar da bulunabilmektedir. Bu durum, yani Alevîlik-Bektaşîliğin yazılı kaynaklara sahip değilmiş gibi bir görüntü içerisinde olması, gerçekten kaynaklarının olmamasından değil, şu ana kadar üzerlerinde ciddi araştırmalar yapıp yayınlanmamış olmalarındandır. I. Dinî Yayınlar

1 Bu konuda bkz. Mümtaz Turhan, Kültür Değişmeleri, İstanbul, 1987, Marmara Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Y., s. 215-222; Orhan Türkdöğän, Değişme-Kültür ve Sosyal Çözülme, İstanbul, 1988, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Y., s. 61-64.

Kongresi'nde Alevî-Bektaşî kaynaklarının yayınlanmalarının söz konusu edilmesi, iki açıdan sevindirici ve umutlandırıcı bir gelişmedir.

Birincisi; büyük bir kısmı el yazması eserler şeklinde var olagelmış Alevî kaynaklarının bulunması, okunması ve yayınlanması, yukarıda ifade edildiği gibi önemli bir ihtiyaç olarak gözükmektedir. Bu ihtiyacın dile getirilerek, uygulamaya yönelik gerekli önerilerde bulunulması, bu konuda atılmış ilk adım olarak değer taşımaktadır.

İkincisi; bu konuda dile getirilecek önerilerin, uygulamalarda dikkate alınarak somut projelerin geliştirilmesi, ülkemizdeki sosyo-kültürel bağış ortamına katkıda bulunacaktır. Türkiye'de, Afganistan, Pakistan, Suriye gibi ülkelerde var olan Alevî-Sünnî çatışması hiçbir zaman yaşanmamıştır. Zaman zaman bazı olaylardan söz edilebilirse de, bu olayların boyutları, söz konusu ülkelerdeki gibi derin olmamıştır. Bunun çeşitli nedenleri vardır:

Ahmet Turan Alkan'ın yakın bir tarihte yazdığı makalesinde işaret ettiği gibi ülkemizde, Alevîlik ve Ehl-i Beyt düşmanlığına dayalı bir Sünnîlik anlayışı bulunmamaktadır. Türkiye'de Yezid'e "Hazret" diyebilecek, Hz. Hüseyin'in Kerbelâ katliamı öncesindeki siyasi duruşunu "haksız" bulabilecek, "düğün günü"nü özellikle Kerbelâ olayının yaşandığı güne denk getirebilecek, daha doğrusu Hz. Peygamber'in âl ve evlâdına sırtını dönebilecek bir Sünnî vatandaşımız bulunmamaktadır. Seyyid Ahmed Arvâsî'nin ifadesiyle; "Türk Sünnîleri, Alevî meşrebirdir."² Daha doğrusu Türkiye'deki Sünnîlik anlayışı, Ehl-i Beyt ve

2 Ahmet Turan Alkan, makalesinde şunları söylemektedir: Daha geçenlerde İslâmâbad'da bir üniversitede okuyan Suriyeli bir bayan Arap öğrenci ile bu konuyu konuşuyorduk. Yezid'ten bahsederken, "Hazret" ifadesini kullanması, "mü'minlerin emri" demesi beni rahatsız etti. Kendisine, Yezid'in biz Sünnî Türkler tarafından sevilmeyen bir kişi olduğunu, Peygamberin torununa yapılan o çiğner-süz hâdiseye bulaşmış bu kişiye, bizim kalbimizin düzelemeyeceğini dile getirince, "Siz Şiilerin etkisinde kalmışsınız. Sizin bu düşünceniz Sünnîliğe aykırı" dedi. Bu tartışmanın benzerini Yemenli bir Sünnî ile de yaşamıştım. Yemenli bir doktor olan arkadaşım, bana İmam Hüseyin için; "O devrin mü'minlerinin emiri, Yezid'tir. Hüseyin ona başkaldırmış ve âsî durumuna düşmüştür" demişti. Tabi ki, buna ben tepki göstermiştim. Kendilerini Sünnîliğinin orijinali, bizleri Sünnîliğin sulandırılmamış yolunun müdâvimleri olarak gören Arap Sünnîler ile ne kadar farklı bir ruh dünyasına sahip olduğumuzun daha böyle onlarca örneğini yaşadım: Kuzey Afrika'daki Sünnî Arap ülkelerinde, Hz. Hüseyin'in şehâdet günü olan aşûre gününü, bir şenlik günü olarak kutlayan insanlar var. Bunu bir Sünnî Türk'e kim anlatabilir? Dahası var: Suriye'de müfrit Sünnîler, düğün, şenlik vb. kutlamalarını özellikle İmam Hüseyin'in şehâdet gününe denk getiriyorlar. Bu insanlar, Hâricî falan değil. Bunlar Sünnî. Buna inanmadım ve Suriyeli bir Sünnî öğretmen bayan arkadaşşıma sordum. "Evet bunlar doğru hatta daha kötülerini söylüyorlar" dedi. Yani hocam, şunu görmüş oldum ki, Muaviye gibi, hutbelerde İmam Ali ve Ehl-i Beyt'e küfür ettirenlerin soyu tükenmemiş. Bunu Sünnîlik adına yapmaları ve Sünnîliklerine lâf söylet-

Alevîlik karşıtlığı üzerine teyellendirilmemiştir. Bunun nedenini, Ehl-i Beyt'in Türklerin Müslüman oluş sürecinde aldıkları rolde aramak gerekmektedir. Milletimiz, Müslüman olduğu andan bu güne kadar, Ehl-i Beyt'e hürmet ve muhabbet duyguları ile değer vermiş, seyyid ve şerifleri baş tacı ederek, türbelerini ziyaret yeri hâline getirmiştir.³

Bununla birlikte, ülkemizdeki Alevîlik anlayışı da hiçbir zaman İran, Pakistan ve Suriye'deki Alevîlik anlayışlarına benzememiştir. Hz. Ali'nin peygamber olduğu, Kur'an'dan ayetler eksiltildiği gibi temel "şîî" düşüncelerini telaffuz eden, "mut'a nikâhı"ı savunan Alevî vatandaşımız bulunmamaktadır.

Ülkemizdeki Alevîler ile Sünnîler arasındaki kültürel yakınlık, aslında yazılı kaynaklara da büyük ölçüde yansımıştır. Ancak kaynakların yayınlanmamış ve uygun yöntemlerle halka ulaştırılmamış olması, arada büyük uçurumlar varmış gibi bir görüntünün ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnanç ve kültür tarihimizde yerini almış olan kaynakların hangisinin Alevî, hangisinin Sünnî şeklinde tasnif edilmesi bile zor görünmektedir. Çünkü, Sünnî olarak bilinen birçok yazar ve şair, Seyyid Ahmed Arvâsî'nin düşüncesinin bir uzantısı olarak, Ehl-i Beyt hakkındaki övücü sözlerinden dolayı Alevî meşreb sayılmışlardır. Meselâ; Halvetî şeyhi olan Niyâzî Mısırî, Ehl-i Beyt'i övücü sözlerinden dolayı Alevî-

memeleri ise, akıllara ziyan. Pakistanlı Sünnîler de, (Mevdûdî'yi takip edenler istisna diyebiliriz) Araplara benziyor. Ehl-i Beyt'e, Sünnî Türklerin duyduğu şekilde muhabbet duyan ve bunu dile getiren hemen "Sen Şîâ mısın?" damgasıyla damgalanır. Biz Sünnî Türkler'in asla tasvip edemeyeceği yaklaşım ise, Vahhâbîler'in Sünnîliği. Kendilerine Vahhâbî denilmesini kabul etmeyen ve "Selefi" olarak anılmak isteyen bu insanlar, kendilerini öz ve öz Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat yolunun takipçisi olarak görüyorlar. Ve bu anlayışta, bizim yani Sünnî Türkler'in anladığı anlamda bir Ehl-i Beyt muhabbetine yer yok. Hele Yezid'i eleştirmeye kalkışmak, onların gözünde büyük bir cürüm işlemeye eş. Yıllar önce, Rahmetli Seyyid Ahmet Arvâsî'nin Türk İslâm Ülküsü isimli eserinde bir cümle okumuştum. Sünnî Türkleri belki de en güzel tanımlayan cümleydi. Arvâsî "Biz Türkler, Alevî meşreb Sünnîleriz" diyordu ki bu ifade, meseleyi neredeyse bir cümle ile özetlemiş. Öyle ballandıra ballandıra Hz. Ali cenklerini dilden dile anlatmak, çocuklarına Hasan Hüseyin ismini vermek, bunlar Türk Sünnîlerinin işi. Bunu başka bir yerde ben göremedim. Rahmetli Haluk Nurbâkî Hocamız gibi, Ehl-i Beyt aşkından başı dönmüş değerli insanların, bu top- raklardaki Sünnîler tarafından tek kalemde "bu adam Şîî" diye isminin çizileceğinden emin olunuz... Biz, kesinlikle Arvâsî Hoca'nın dediği gibi; Alevî meşreb Sünnîleriz. Bkz. "Türk Sünnîliği ve Sünnîliğin Öteki Yüzü", Aksiyon Dergisi, yıl: 9, S. 458.

3 Selçuklular ve Alevî Türkmenler, Orta Asya Türk Süflüğü ve Alevîlik konularında bkz. İsa Doğan, Türklük ve Alevîlik, Samsun, 1997, Kardeş Ofset, s. 131-167.

Bektaşîler tarafından çok sevilmiştir ve Alevî meşreb bir mutasavvıf olarak kabul edilmiştir.⁴ Ehl-i Beyt ve Hz. Ali sevgisi, Türk milletinin ortak paydasıdır. Yûnus Emre'yi, Mevlânâ'yı paylaşmak mümkün müdür? Onlar, kültür tarihimizde hepimizi birleştiren temel yapı taşlarımızdır.

Başta Hacı Bektâş Velî olmak üzere, Bektaşî büyüklerine ve Bektaşîliğe ait temel eserleri ve belgeleri, Alevî kaynağı olarak nitelendirmek mümkündür. Bu nedenle, tebliğimizde daha çok bu tür kaynaklar söz konusu edilecektir. Alevî kaynaklarının yayınlanarak kitlelere ulaştırılması ve Türkiye'deki sosyo-kültürel yakınlaşmaya katkıda bulunması, İslâm Dünyası'nın en önemli problemlerinden birisi olan Şîf-Sünnî ihtilafına da bir "model" sunma imkânına sahiptir.

2. Alevî-Bektaşî Kaynaklarının Yayınlanmasına Kimlerin İhtiyacı Var?

Alevî-Bektaşî kaynaklarının yayınlanmasına ihtiyacı olan grup ve zümreler, şunlardır:

I. Bu kaynakların yayınlanmasına öncelikle Alevî-Bektaşî toplumunun ihtiyacı bulunmaktadır. Kendi kültür ve geleneklerini, bizzat bu kültüre ait kitaplardan öğrenmeleri gerekmektedir. İkinci ve üçüncü derecedeki kaynaklar eksik, yanıltıcı ve birbirinin tekrarı olabilmektedir.

II. Alevî-Bektaşî kültür ve geleneğini, doğru ve güvenilir kaynaklardan öğrenmek isteyen Sünnî toplumunun ihtiyacı bulunmaktadır. İkinci ve üçüncü derecedeki kaynaklar, güvenilir bilgiler vermekten uzak görünmektedir.

III. Temel Bektaşî kaynaklarının Arnavutluk, Bulgaristan, Makedonya gibi Bektaşî nüfusunun yaşadığı ülkelerin dillerine de çevrilmesi, ayrıca önem taşıyan bir husustur. Örneğin; Arnavutluk'ta bugün, Bektaşîler üzerinde yoğun bir misyonerlik faaliyeti devam etmektedir. Arnavut Bektaşîlerinin kültürel kimliklerini bilişsel bir seviyede devam ettirip; bu faaliyetlerden etkilenmemeleri için Arnavutça'ya çevrilmiş temel Bektaşî kaynaklarına acilen ihtiyaçları bulunmaktadır. 16 Ağustos 2003 tarihinde Hacı Bektâş Velî'yi anma törenlerine katılmak üzere Türkiye'ye gelen Arnavut Bektaşîleri üzerinde yaptığım gözlemlere göre, bir kimlik olarak benimsedikleri ve duygusal bağlılıklarını devam ettirdikleri Bektaşîlik hakkında yeterli bilgiye sahip değillerdir. Bunun nedeni, Bektaşîlik hakkında

4 Ehl-i Beyt âşığı Niyâzî Mısırî, Hz. Muhammed'in Ehl-i Beyt'ine olan sevgisini ve onlara revâ görülen eziyetlere üzüntüsünü şu satırlarda dile getirmektedir:

Ol Hasan hazretlerine zehr içirdi eşkıyâ

Hem Hüseyin oldu susuzluktan şehîd-i Kerbelâ

İkisidir aslı nesli cümle âl-i Mustafâ

Ben anın âl'ine evlâdına kurbân olayım

Bkz. Niyâzî Dîvânı, Maarif Kitaphanesi, ts., s. 114.

okuyabilecekleri Arnavutça temel kaynakların bulunmayışıdır. Aynı şekilde Bulgaristan Bektaşîleri üzerinde de misyonerlik faaliyetlerinin yaygın bir şekilde yapılmakta olduğu, oraya gidip gelenler tarafından anlatılmaktadır. Onların da, Bulgarca Alevî-Bektaşî kaynaklarına ihtiyaç duydukları muhakkaktır.

IV. Alevî-Bektaşî kaynaklarının yayınlanmasına, bu kültürü tanımak; üzerinde araştırma yapmak isteyen yerli ve yabancı araştırmacıların ihtiyacı bulunmaktadır. Bektaşî büyükleri hakkında, bazı tarih kitaplarında verilen bilgilerle, bizzat kendilerine ait kaynak eserlerdeki bilgiler arasında çelişkiler bulunmaktadır. Kendilerine ait kaynak eserlerde açıkladıkları fikir ve görüşlerin esas alınması gerektiği ise, üzerinde tartışma yapılamayacak kadar açık bir hakikattir. Ancak, kaynak eserlerin ortaya çıkartılarak yayınlanmaması, mesnedi olmayan iddiaların telaffuz edilmesini ve insanlar tarafından kabullenilmesini kolaylaştırmaktadır. Meselâ; Âşıkpaşazâde Târîhi'nde, Hacı Bektaş Velî, "şeyhlikten ve müridlikten vazgeçmiş bir meczûb" olarak nitelendirilmektedir.⁵ Haslok gibi Batılı araştırmacılar ise, onun Haralambos isminde bir Hristiyan azîzi olduğunu iddia etmektedirler.⁶ Bu iki iddianın Hacı Bektaş Velî'ye ait kaynak eserlerin yayınlanması açısından analiz edilmesi, Alevî-Bektaşî kaynaklarının neşri hususunun ne kadar önemli olduğunu göstermeye kâfidir. Âşıkpaşazâde, içinde yaşadığı zaman diliminin siyasî şartları gereği, Hacı Bektaş Velî hakkında böylesi bir ithamda bulunmuş olabilir. Diğer taraftan, bazı araştırmacıların ifade ettikleri gibi, "mezcûb" kelimesini "Allah aşkından dolayı cezbelenmiş kişi" anlamında da kullanmış olabilir. Âşıkpaşazâde'nin verdiği bilgiye en olumsuz yanından, yani Hacı Bektaş Velî'nin hiçbir şey bilmeyen bir mezcûb olduğunu iddia ettiği şeklinde bile yaklaşılacak olsa, bu iddianın doğru veya yanlışlığını belirleyecek en geçerli ölçüt, Hacı Bektaş Velî'nin bizzat kendi eserlerindeki fikir ve görüşleridir. Makâlât'ın⁷, Şerh-i Besmele'nin⁸, Kitâbü'l-Fevâid'in⁹ ve Menâkıb-ı Hacı Bektaş Velî'nin¹⁰ yayınlanması, konuya büyük ölçüde açıklık getirerek, tartışmaları neredeyse sona erdirmiştir. Bugün, Hacı Bektaş Velî'nin inanç, ibadet ve ahlâk anlayışını öğrenmek isteyen herhangi bir araştırmacı veya sıradan okuyucu, Makâlât'ı okumaktadır. Makâlât'ı ve yukarıdaki diğer eserleri okuyan herhangi bir kimse, Hacı Bektaş Velî'nin bir Müslüman olmanın ötesinde, İslâm'ın yayılması için mücadele etmiş, mürid yetiştirmiş bir "mürşid" ve bir "velî" olduğunu hemen fark edebilmektedir.

5 Bkz. Atsız, Âşıkpaşaoğlu Tarihi, İstanbul, 1970, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, s. 222.

6 Bkz. F.R.Haslok, Bektaşîlik Tetkikleri, çev. Râgıp Hulûsî, Ankara, 2000, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, s. 51-52.

7 Hacı Bektaş Velî, Makâlât, sad. Hüseyin Özbay, Ankara, 1996, Kültür Bakanlığı Yayını.

8 Şerh-i Besmele, haz. R. Şardağ, Ankara, 1993, Kültür Bakanlığı Yayını.

9 Hacı Bektaş Velî, Kitâbü'l-Fevâid, haz. İ. Ö., Ankara, Ayyıldız Yayınları.

10 Menâkıb-ı Hacı Bektaş Velî, haz. Abdülbâkî Gölpinarlı, İstanbul, 1958, İnkılâp Kitabevi.

Hacı Bektâş Velî'nin halifesi olarak bilinen Bektaşî büyüklerinin menkıbevî biyografilerini anlatan Abdal Mûsâ Velâyetnâmesi¹¹, Kolu Açık Hacım Sultan Velâyetnâmesi¹², Seyyid Ali Sultan Velâyetnâmesi¹³ gibi eserler de, bu düşünceyi doğrulayan muhtevaya sahiptirler.

Aynı durum Barak Baba için de geçerlidir. Hilmi Ziyâ Ülken, Amasya Tarihi'nde, Barak Baba ile ilgili şu ifadeleri nakletmektedir: "Belinden yukarısı çıplak olup, aşağısına kırmızı bezden bir futa bağlamış, başına hafif kırmızı bir sarık şeklinde tülbent sarmış ve iki taraflarına manda boynuzları raptetmiştir. Elinde gayet uzun ve büyük bir nefir kabaktan mamul büyük ve siyah bir keşkül olup, ayı gibi oynar, maymun gibi söyler. Gayet murdar idi... Her ne tarafa gitseler, çocuklar etrafına koşarlardı. Barak Baba, hulûle mütekit, âhîreti münkir bir mülhid idi. Ferâiz ve muharremâtı inkâr ederdi..."¹⁴ Buradaki ifadeler, Âşıkpaşazâde'nin Hacı Bektaş Velî için kullandığı ifadelerden farklı değildir. İsmail Özmen'in Antoloji'sine aldığı Barak Baba Risâlesi ise, Amasya Tarihi'nde yer alan bu bilgileri doğrulamaktadır. Barak Baba Risâle'sinde "hastanın hastalığını ve nasıl tedavi edileceğini bilen hâzık bir hekime benzettiği mürşidi bulunmayan kişinin âhîret yurdunda hastahaneye düşeceğini, o hastahanenin adının da; Cehennem olduğunu belirtmektedir. Bu dünyada mürşid hekimin tedavisıyla sıhate kavuşmayanların, Cehennem'de Zebânî cerrahlarının tedavisine muhtaç olacaklarını ifade etmektedir."¹⁵ Bu ifadelerden, Barak Baba'nın âhîret inancına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca ferâiz ve muharremâtı inkâr eden münkir ve mülhid bir insanın, aşağıdaki ifadeleri kullanması da mümkün görünmemektedir:

Bütün hayırlar, Bismillahla elde edilir

Gönüller Bismillahla ferahlar

Bilgi sahibi, Allah adını

Anmadan söze başlamaz¹⁶

Bu durumun farkında olan Hilmi Ziyâ Ülken de, "herhangi bir tekkenin menşei, tarikatın erkân ve menâsikini değerlendirirken, silsilenâmelerin ve tarih kitaplarının verdiği bilgilerle yetinilmemesi gerektiğini, eski vesikaların yardımıyla diğer âmillere de intikal etmek gerektiğini" ifade etmektedir.¹⁷ Ancak, gerek Hacı Bektâş Velî, gerekse Barak Baba ve

11 Abdal Mûsâ Velâyetnâmesi, Ankara, 1999, Türk Tarih Kurumu Yayını.

12 Velâyetnâme-i Kolu Açık Hacım Sultan, çev. Mustafa Erbay, Ankara, 1993, Ayyıldız Yayınları.

13 Seyyid Ali Sultan Velâyetnâmesi, haz. Bedri Noyan, Ankara, Ayyıldız Yayınları.

14 Bkz. Hilmi Ziyâ Ülken, Anadolu'nun Dinî Sosyal Tarihi, çev. Ahmet Taşgın, Ankara, 2003, Kalan Yayınları, s. 76-77.

15 Barak Baba Risâlesi, haz. İsmail Özmen, Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi, cilt.I, ss. 446-460., s. 459

16 Barak Baba Risâlesi, s. 447.

17 Bkz. Ülken, a.g.e., s. 75.

diğer Bektaşî büyükleri hakkındaki gerçeğe uymayan ifadeler, özellikle Batılı araştırmacılar tarafından kullanılmış¹⁸, Alevîlik-Bektaşîlik, -ortodoksi/heterodoksi tanımlaması bağlamında- heteredoks dinî yapılanmanın kapsamına alınmıştır. Özellikle, el yazması Alevî-Bektaşî kaynaklarının yayınlanması, bu bilgi ve yorum karmaşasına son verebilecektir.

V. Alevî-Bektaşî toplumuna yönelik olarak eğitim-öğretim faaliyeti yapan imam, müftü, vâîz ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenlerinin ihtiyacı bulunmaktadır. Din eğitimi hizmeti yapan bu kişileri yetiştiren İmam-Hatip Liselerindeki meslek dersi öğretmenlerinin ve İlahiyat Fakültelerindeki ilgili öğretim üyelerinin, Alevî-Bektaşî kültürünü daha yakından tanıyabilmek için bu kaynaklara ihtiyaçları vardır.

3. Yayınlanması Gereken Alevî-Bektaşî Kaynakları

Makâlât, Şerh-i Besmele, Kitâbü'l-Fevâid, Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş Veli, İmam Ali Buyruğu (Nehcü'l-Belâğa)¹⁹, İmam Cafer Sadık Buyruğu²⁰, Şeyh Safî Buyruğu, Cemâlettin Çelebi'nin Müdâfaanâme'si²¹, Saltuknâme²², Kaygusuz Abdal'a ait Dilgüşâ²³, Kitâb-ı Miglate²⁴, Vücûdnâme²⁵, Budalanâme²⁶ gibi, daha önce yayınlanmış olan temel Alevî-Bektaşî kaynaklarının, geniş halk kitlelerine ulaştırılacak sayıda basılması ve dağıtılması gerekmektedir. Yeterli sayıda basılmayan kaynaklar, halkın eline ulaşmadığı için birçok insan tarafından isimleri dahi bilinmemektedir. Ancak, bu konuda takip edilen eğitim ve kültür politikalarının da olumsuz etkisi olduğu bir gerçektir. Söz konusu kültürel mirastan insanlarımızın haberdar olabilmesi için, yazılan ders kitaplarının ilgili bölümlerinde bu eserlerden alıntılar yapılması, en azından isimlerinin geçmesi, halka açık kültürel etkinliklerde

18 Bkz. İbrahim Arslanoğlu, "Alevîlik-Bektaşîlik ve Batılı Araştırmacılar", Hacı Bektaş Veli Dergisi, S. 16., ss. 101-115.

19 İmam Ali Buyruğu (Nehcü'l-Belâğa), haz. Abdülbâki Gölpinarlı, İstanbul, 1972, Yeni Şark Maârif Kütüphanesi.

20 İmam Cafer Sadık Buyruğu, Ankara, ts., Ayyıldız Yayınları; İmam Cafer Sadık Buyruğu, İstanbul, 1998, Can Yayınları.

21 Ahmedî Cemaledin Çelebi, Müdafaanâme, İstanbul, 1992; Ayrıca Bektaşîyan Aleyhinde Hoca İshak Efendi'nin Kâşifü'l-Esrar Risalesine Reddiye, Süleymaniye Kütüphanesi, İzmirli İ.Hakkı, no: 1228.

22 Ebû'l-Hayr-ı Rûmî, Saltuknâme, Ankara, 1988, Kültür Bakanlığı Yayını.

23 Kaygusuz Abdal, Dilgüşâ, haz. Abdurrahman Güzel, Ankara, 1987, Kültür Bakanlığı Yayınları.

24 Kaygusuz Abdal, Kitâb-ı Miglate, haz. Abdurrahman Güzel, Ankara, 1983, Kültür Bakanlığı Yayını.

25 Kaygusuz Abdal, Vücûdnâme, haz. Abdurrahman Güzel, Ankara, 1983, Kültür Bakanlığı Yayını.

26 Kaygusuz Abdal, Budalanâme, haz. Abdurrahman Güzel, Ankara, 1983, Kültür Bakanlığı Yayınları.

kültür tarihimize mâl olmuş isimlerin daha sıklıkla anılması gerekmektedir. Bu eksiklik, sadece Alevî-Bektaşî kültürüne ve kaynaklarına mahsus değildir. Ülkemizde millî kültürümüzü ve tarihimizi canlı tutabilecek, yetişen nesillere benimsetebilecek devamlı ve etkili projeler sürdürülmemektedir. Din öğretiminden, tarih ve edebiyat öğretimine kadar millî ve manevî değerlerimizin öğrenilmesi, benimsenmesi için yürütülen eğitim-öğretim faaliyetlerinin "kültürel mirasa saygı" ilkesini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.²⁷

Gün yüzüne çıkarılmamış, kütüphanelerde ve halkın elinde bulunan el yazması Velâyetnâme²⁸, Menâkıbnâme²⁹, Fazîletnâme³⁰, Erkânnâme³¹, Fakrnâme³², Salavâtnâme³³, Na-

- 27 Din öğretiminde kültürel mirasa saygının nasıl gösterilebileceği ile ilgili geniş açıklama için bkz. Mualla Selçuk, "Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri", Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar, İstanbul, 2000, Millî Eğitim Bakanlığı Yayını, ss. 11-21., s. 18-19.
- 28 Esirî, Vilâyetnâme-i Sultan Şuçâuddîn, Orhan Köprülü Özel Kütüphanesi'nde; Küçük Abdal, Osman Baba Vilâyetnâmesi, Ankara-Cebeci Semt Kütüphanesi, 5.A.3/1 (495), Mikrofilm Arşivi no: A-4985.
- 29 Meselâ; Terceme-i Menâkıb-ı Seyyid Ebû'l-Vefâ, Süleymaniye (Murad Buhari) Kütüphanesi, no: 257; Baba İlyas-ı Horasanî Menâkıbı, Millî Kütüphane Mikrofilm Arşivi, A 945; Menâkıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî, Millet Kütüphanesi, Şeriye Bölümü, no: 769; Menâkıb-ı Hacım Sultan, İbrahim Fevzi, Millet Kütüphanesi, Şer'îye Bölümü, no: 1341; Menâkıb-ı İmam Cafer-i Sadık, (Mehmet Yaman Özel Kitaplığı), Hicrî 1323; Menâkıb-ı Şeyh Safiyüddîn-i Erdebîlî, Süleymaniye (Hacı Mahmud) Kütüphanesi, no: 6491; Menâkıb-ı Tâcu'l-Ârifin Seyyid Ebi'l-Vefâ, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, no: 1560.
- 30 Yemînî, Fazîlet-i Ali, H.1293 (1876), Hacibektaş Kütüphanesi, no: 245; Yahya Hafız-zâde, Fazîlet-Nâme, Hacibektaş Kütüphanesi, no: 134; Yemînî, Fazîlet-Nâme, H.1059 (1694), Hacibektaş Kütüphanesi, no: 263.
- 31 Sırrı Rifâî Alevî, Bektaşî Tarikatine Ait Usûl, Âdâb, Âyinler Mecmuası, H. 1284 (1867), Süleymaniye Kütüphanesi İzmirlî İ.Hakkı, no: 1243; Erkân-ı Bektâşiye Risâlesi, Hacibektaş Kütüphanesi, no: 110; Erkân-ı Bektâşiye Risâlesi, Hacibektaş Kütüphanesi, no: 248; Erkân-ı Bektâşiye Risâlesi, Hacibektaş Kütüphanesi, no: 29; Erkân-ı Bektâşiye Risâlesi, Hacibektaş Kütüphanesi, no: 6; Erkân-ı Bektâşiye Risâlesi, Hacibektaş Kütüphanesi, no: 8; Erkân-ı Bektâşiye'ye Âid Mecmua, Hacibektaş Kütüphanesi, no: 36; Erkân-ı Bektâşiye'ye Âid Mecmua, Hacibektaş Kütüphanesi, no: 45; Hayâlî Baba Risâlesi, H.1313 (1895), Hacibektaş Kütüphanesi, no: 229; Mecmua (Erkân-ı Bektaşîye ve sair havi), Hacibektaş Kütüphanesi, no: 28; Mecmua (Erkân-ı Tarikat-ı Bektaşîye'ye dair), Hacibektaş Kütüphanesi, no: 10; Risâle-i Sâlik u Meşâyih, H.1242 (1826), Hacibektaş Kütüphanesi, no: 98; Risâle-i Tarikat-ı Bektâş, Millet Kütüphanesi Şer'îye Bölümü, no: 769.
- 32 Vîrânî Dede, Dervîş Salih, Fakrnâme, Hacibektaş Kütüphanesi, no: 94; Vîrânî, Fakrnâme, H. 1266 (1849), Hacibektaş Kütüphanesi, no: 79; Fakrnâme-i İmam Cafer-i Sadık, R. 1299(1881), Hacibektaş Kütüphanesi, no: 164.
- 33 Salavâtnâme, Hacibektaş Kütüphanesi, no: 24; Salavât Mecmuası, Hacibektaş Kütüphanesi, no: 20; Salavât-ı Şerîfe Mecmuası, Hacibektaş Kütüphanesi, no: 256; Salavâtnâme, Hacibektaş Kütüphanesi, no: 26.

sîhatnâme³⁴, Cönk³⁵, İcâzetnâme, Şecere, Ferman, Maktel³⁶ türü kaynak ve belgelerin, bir tercüme komisyonu kurularak, transkribe edildikten sonra günümüz Türkçe'sine aktarılması ve farklı nüshaların karşılaştırılması, ihtiyaç duyulan yayın faaliyetleri arasındadır.

Söz konusu eserlerdeki inanç, ibadet ve ahlâkla ilgili unsurların araştırmacılar ve halk tarafından öğrenilmesi, Alevîlik-Bektaşîlik konusundaki zihin kaşıklığına ve kavram kargaşasına da son verebilecektir. Meselâ; Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan Sırfî Rifâî Alevî'ye ait, Bektaşî Tarîkatına Ait Usûl Âdâb Âyinler Mecmuası adlı el yazması eserde genel olarak; Bektaşîliğe özgü bir giysi olan "tâcın", "kuşağın" tasavvufî anlamı ve sırları, postun anlamı, dervişliğin, imanın, dört kapı kırk makamın ve guslün mânası açıklanmaktadır.³⁷ Asıl önemli olan nokta ise; Bektaşî âdâb ve erkânı ile ilgili bu eser okunduğunda, Bektaşîliğin inanç tercihleri ile ilgili fikir edinmek mümkün olmaktadır. Meselâ; tâcın tanıtımı sırasında metne yansıyan şu ifadeler görüldüğünde, Bektaşîliğin tevhîd inancına, İslâm'daki haram ve helâllere, Kur'an-ı Kerim'e bakışı hakkında sağlam bir kanaat oluşabilmektedir: "Tâcın kabası nokta-i hakîkattir, tevhîd noktasına ermektir ve birliğe işarettir. Farzı muhabbettir, erenler sohbetidir. Sünneti hizmettir. Kildi, müşkil halletmektir. Canı, erenler hizmetine kâil olmaktır. Hayatı helâl, pâk tutup erliğe gitmektir. Memâti, haramı baştan indirip, halk eline girmektir. Ehli, aslı istiğfardır. Vallâhü'l ganiyyü ve entümü'l-fukarâ³⁸, kabasında külli şey'in hâlikun illâ vechehu, lehü'l-hükmü ve ileyhi türce'ün³⁹ yazılmıştır. Ortasında bir rivâyete göre; Yâsîn ve'l-Kur'âni'l-hakîm⁴⁰, başka bir rivayete göre; Allahü lâ ilâhe illa hüve'l-hayyü'l-kayyûm⁴¹ yazılmıştır. İçerisinde; lâ ilâhe

34 Nasîhatnâme, Abdal Musa, Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 15; Risâle-i Nesâyih, Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 156; Risâle-i Mecmuatü'n-Nesâyih, H.1084 (1673), Muhammed, Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 198; Letâif ve Nesâyih, Hacıbektaş Kütüphanesi, no:131.

35 Büyük Cönk, es-Seyyid Mehmed Yamakzâde, (Mehmet Yaman Özel Kitaplığı), Hicrî 1280.

36 Lamiî, Maktel-i Âl-i Rasûl, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi, 41.Dolap, no: 858; Şazi (Kastamonulu), Destan-ı Maktel-i Hüseyin, Üsküdar Selim Ağa Kütüphanesi Kemankeş Kısmı, no: 528. (Kütüphane fihristinde "Dîvân fî Medh-i Nebî Aleyhisselâm ve Ehl-i Beytihi'l-Kirâm" adıyla ve yazarının adı Şazeli Ef. olarak yazılı.); Yahya b.Yahşi, Maktel, Millet Kütüphanesi Şer'îye Kısmı, no: 1058.

37 Bkz. Sırfî Rifâî Alevî, Bektaşî Tarîkatına Ait Usûl Âdâb Âyinler Mecmuası, H. 1284 (1867), Süleymaniye Kütüphanesi, İzmirli İ.Hakkı, Nu: 1243.

38 "Ganî ve müstağnî Allah'tır, muhtaç olan sizlersiniz." Muhammed, 47/38.

39 "O'nun vechi (zâtı) hariç her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve hepimiz O'nun huzuruna götürüleceksiniz." Kasas, 28/88.

40 "Yâsîn, hikmetli Kur'an'a and olsun." Yâsîn, 36/1-2.

41 "Allah, o ilâhtır ki kendisinden başka ilâh yoktur. O Hay'dır, Kayyûm'dur." Bakara, 2/255.

illallah Muhammedün Resûlullah Aliyyün veliyyullah ve Mehdî-yi emînullah, bir rivayette, senûrîhim âyâtînâ fi'l-âfâki ve fi enfûsihim⁴² yazılmıştır ve taşrasında, fe eynemâ tüvellû fesemme vechullah⁴³ yazılmıştır. Ardında ve alleme'l-Âdeme esmâ'e küllehâ sümme aradahüm ale'l- melâ'iketi⁴⁴ yazılmıştır.⁴⁵ Ayetler eşliğinde İslâm'ın tevhîd inancının formülendirildiği bu metnin okunmasından sonra, Bektaşiliğin inanç tercihleri hakkında tespitler yapmak kolay, bilimsel, objektif ve inandırıncı olmaktadır.

Tâcın, erkân içerisindeki yerini ve tasavvufî anlamını belirleyen yukarıdaki ifadelerin benzerine başka bir Erkânâme'de de rastlanılmaktadır ki, bu bilgi Bektaşiliğin yukarıdaki belgeye yansıyan inanç tercihlerinin genel bir anlayışı yansıttığını teyit etmektedir.⁴⁶ Farklı Erkânâme nüshalarının okunması, çeşitli konularda karşılaştırma ve genelleme yapma imkânını beraberinde getirmektedir.

Özellikle halkın elinde bulunan el yazması kaynaklar, uygun olmayan ortamlarda saklanmakta, zamanla nem, toz gibi etkenlerden dolayı çok kıymetli olan kültürel miras okunamayacak hâle gelmektedir. Bu eserlerin bulunarak, okunmaları için projelerin geliştirilmeleri ve desteklenmeleri gerekmektedir.

Klasik Bektaşî kaynakları olan ve yayınlanmadığı için çoğu araştırmacılar tarafından bilinmeyen bazı eserler ise şunlardır: Ahmed Fakîh'in⁴⁷ Çarhnâme'si⁴⁸, Şeyh Hoca'nın⁴⁹

42 "Biz ileride onlara delillerimizi gerek dış dünyada gerek kendi öz varlıklarında göstereceğiz." Fussilet, 41/53.

43 "Hangi tarafa dönerseniz, orada Allah'a itaat ve ibadet ciheti vardır." Bakara, 2/115.

44 "ve Âdem'e bütün isimleri öğretti. Mûtaakiben önce onları meleklerle göstererek." Bakara, 2/31.

45 Bkz. Alevî, a.g.e., s. 27 b.

46 Bkz. Âdâb u Erkân-ı Bektaşîyye, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, No: 7/2, İstanbul, s. 1b.

47 Ahmed Fakîh'le ilgili Kolu Açık Hacım Sultan Velâyetnâmesi'nde şu bilgi verilmektedir: "Pes Sultan Hoca Ahmed Yesevî Hazret bir ağaç kılıcı vardı. Getirip, Sultan Hacı Bektaş tekbîr edip beline kuşattı ve dahî ocakda dut ağacından ateş yanarak bir köşeyi kavrayıp, Rum'a pertev etti (attı). 'Horasan'dan Rum'a er gönderildiği malum ola. Rum'da gözü açık bir er var ise, bunu tuta' dedi. Ol köşeği, Hanra'da yana yana gelip geçerken Konya'da bir er var idi. Sultan Hoca Ahmed Fakîh derlerdi. Ol köşeği kapıp, hücresinin önüne dikti. Kudret-i İllâhî, ol köşeği bitti, tepesi yanık (olduğu hâlde) aşağısı dut verdi. Uşaklı Ali bin Hacı Mustafa, Kolu Açık Hacım Sultan Velâyetnâmesi, çev. Mustafa Erbay, Ankara, 1993, Ayyıldız Yayınları, s. 20.

48 Çarhnâme'nin metni için bkz. Fuat Köprülü, "Ahmed Fakîh ve Çarhnâmesi", Türk Yurdu, IV, İstanbul, 1926, ss. 289-295; Çarhnâme'de işlenen konular şunlardır: "Cihânın fânîliği, her şeyin bir sonunun olduğu, kıyâmet gününün dehşeti ve o gün için şimdiden hazırlanmak gerektiği, ibâdetin lüzûmu, musîbetlere sabretmek, yoksullara yedirmek, tevâzû sahibi olmak..." Bkz. a.g.e.

49 Şeyh Hoca, bazı kaynaklarda Şeyh Şeref olarak da anılmaktadır. Büyük Türk Klâsikleri Ansiklopedisi'nde verilen bilgiye göre; Muînü'l-Mürîd'in başlangıcında yazardan İslâm diye de bahsedilmektedir. Bkz. Büyük Türk Klâsikleri Ansiklopedisi, İstanbul, 1985, Ötügen Yayınları, c. II, s. 47.

Muînü'l-Mürîd'i⁵⁰, Mahmud bin Ali'nin⁵¹ Nehcü'l-Ferâdis'i⁵², Hatipoğlu Mehmed'in⁵³ Bahrû'l-Hakâik'i⁵⁴ Ferahnâme'si⁵⁵. Bu eserler, transkribe edilerek, günümüz Türkçe'sine çevrilmiş bir şekilde müstakil olarak basılabilirler. Alevî kaynakları olan bu eserler, dinî, tasavvufî ve ahlâkî konularda yazılmışlardır. İnsanların dinî duygu ve düşüncelerinin gelişiminde etkili olacak muhtevaya sahiptirler.

Ahlâkî konularda yazılmış olan, pedagojik bir üslûba sahip el yazması hâlindeki Alevî-Bektaşî kaynaklarına halkımızın, özellikle çocuk ve gençlerin acilen ihtiyacı bulunmaktadır. Bu eserlerden önemli bazıları dipnotta gösterilmiştir.⁵⁶ Bu eserlerin, mikrofilmlere veya CD'lere kaydedilerek, çeşitli alanlarda çalışan araştırmacıların ellerine ulaştırılması, özgün bilimsel eserlerin yayınlanmasının yolunu açabilecektir. Din Eğitimi Tarihi alanında uzman olan bir araştırmacı-akademisyen, bu eserlerdeki din ve ahlâk eğitimi-öğretimi ilke, yöntem ve yaklaşımlarını, Tasavvuf Tarihi alanında uzman olan bir araştırmacı-akademisyende, tasavvufî fikir ve görüşlerin mahiyetini inceleyebilecektir.

Alevîlik-Bektaşîliğe ait el yazması eserlerin tespit edilmesi ve okunması konusunda Gazi

-
- 50 Muînü'l-Mürîd, İslâm'ın anlatıldığı dinî-tasavvufî bir eserdir. Eserdeki konular şunlardır: İman, marifet, risâlet, tahâret abdest, gusûl, namaz oruç, hac, zekât, sohbet, nefis, şükür, zikir, şerîat, tarîkat, hakikat. Bkz. Büyük Türk Klâsikleri Ansiklopedisi, c. II., s. 47-48; Eserle ilgili geniş bilgi için bkz. Mahmut Bozçalı, Bektaşîlik ve Bektaşî Nefeslerinde Dinî Muhtevâ, Ankara, 1998, Ankara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 21-22.
- 51 Mahmud bin Ali, Saray'lı bir şeyhin oğludur. Geniş bilgi için bkz. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul, 1986, Dergah Yayınları, c. VI, s. 115.
- 52 Nehcü'l-Ferâdis'te şu konular yer almaktadır: Hz. Peygamber, Ehl-i Beyt, Dört Halife, Dört İmam, Allah'a yakınlaştıran sâlih ameller, Allah'tan uzaklaştıran kötü ameller. Bkz., Büyük Türk Klâsikleri Ansiklopedisi, c. II., s. 37.; Eserle ilgili geniş bilgi için bkz. Bozçalı, a.g.e., s. 23-24.
- 53 Hayatı hakkında kesin bilgi yoktur.
- 54 Bu eser, Hatipoğlu Mehmed tarafından Halil isimli bir Türk beyine ithaf edilmiş bir Makâlât tercümesidir. Bkz. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, c. IV., s. 158.
- 55 İslâm Dini'ni öğretici mahiyette olan Ferahnâme, yüz küçük kısma bölünmüş olup, her bölümde bir hadîs-i şerif, manzum bir şekilde şerh edilmekte ve konuyla ilgili küçük hikâyeler anlatılmaktadır. Âşık Paşa-yı Velî'nin Garibnâmesi'nin çizgisini devam ettirmektedir. Bkz. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, c. IV., s. 158.
- 56 Cabbarkulu Abdullah Mes'ud, Cabbarkulu Kitabı, H. 1296 (1878), Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 56; Cabbarkulu, Cabbarkulu Kitabı, Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 76; Câmî (Gelibolulu), Saâdetnâme, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, no: 2374 ve no: 3310; Hacı Bektaş Velî, Risâle-i Ahlâk, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, no: 67/2; Hazinî, Cevâhir'ül -Ebrâr, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Halis Efendi Kitapları, no: 75.

Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi'nin bilgi ve tecrübelerinden yararlanılabilir.⁵⁷ Bugüne kadar Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili ferman, icâzetnâme gibi onlarca belgeyi yayınlayan Araştırma Merkezi, Arnavutluk Devlet Arşivleri'nde bulunan el yazmalarının bir listesini katalog hâlinde yayınlamıştır. Aşağıda türlerine göre tasnifi yapılmış olan bu eserler, temel Bektaşî kaynaklardır: Erkânnâmeler⁵⁸, Fazîletnâmeler⁵⁹, Fütüvvetnâmeler⁶⁰, Velâyetnâmeler⁶¹, Salâtnâmeler⁶², İcâzetnâmeler⁶³ ve Cönkler⁶⁴. Eserlerin transkribe edilerek, günümüz Türkçe'sine aktarılması hususunda Araştırma Merkezi ile geniş işbirliğine gidilmesi isabetli olacaktır. Yakın bir tarihte, Gazi Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Rıza Ayhan ile Arnavutluk Devlet Arşivleri yöneticileri arasında, Arnavutluk Devlet Arşivlerinde yer alan el yazması 30 (otuz) adet Erkânnâme'nin mikrofilme alınması amacıyla protokol imzalanmıştır. Bu eserlerin dijital ortama aktarılması, araştırmacılara büyük kolaylıklar sağlayacaktır. Daha önce transkribe edilmiş olarak yayımlanan Osmanlı kaynakların, kolay anlaşılabilir bir dil ve üslûpla günümüz Türkçe'sine aktarılması ise ayrı ve önemli bir proje konusudur.

Konularına göre tasnif edilmesi mümkün olmayan, Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili muhtelif el yazması eserlerin bir listesi dipnotta verilmiştir.⁶⁵

-
- 57 Araştırma Merkezi, ülkemizde bu alanda araştırma yapan ilk ve tek akademik kuruluştur. 28 Ekim 1987 tarihinde, 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu gereğince kurularak çalışmalarına başlamıştır. Üç ayda bir Hacı Bektaş Veli adında bir araştırma dergisi yayınlamaktadır. "Kazakistan'dan Macaristan'a Erenlerin İzinden" başlıklı bir belgesel yapımını da gerçekleştirmiş olan Araştırma Merkezi'nin Nevşehir Hacıbektaş ve Çorum Merkez'de olmak üzere iki şubesi bulunmaktadır. Daha geniş bilgi için bkz. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli, Ankara, 1988, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Vakfı Yayını; <http://www.hbektas.gazi.edu.tr>
- 58 Bkz. Arnavutluk Devlet Arşivleri Osmanlı Yazmalar Kataloğu, Ankara, 2001, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayını, s. 8, 12, 22, 26, 28, 44, 58, 60, 70, 74, 82, 94, 96, 104, 124, 128, 154, 160, 182.
- 59 Bkz. a.g.e., s. 14, 28, 158.
- 60 Bkz. a.g.e., s. 12, 156, 178, 180.
- 61 Bkz. a.g.e., s. 8, 34, 62, 72, 124.
- 62 Bkz. a.g.e., s. 10.
- 63 Bkz. a.g.e., s. 172.
- 64 Bkz. a.g.e., s. 14, 18, 24, 28, 32, 34, 36, 38, 46, 48, 50, 56, 58, 82, 90, 92, 102, 106, 116, 126, 127, 132, 138, 140, 144, 164, 166, 176, 180.
- 65 Haşim Baba el-Üsküdarî (Şeyh), Derviş Hüseyin, Ankây-ı Maşnk, H.1288 (1871), Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 257; Düğümlü Baba, Bektaşî İnançına Ait Bir Risâle, Süleymaniye Kütüphanesi, no: 216/4; Bektaşî Zâviyeleri Defteri, H.1247 (1827), Başbakanlık Arşivi, Maliyeden Müdevver, no: 9771; Beyân-ı Hurûf, Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 16; Câvidân, H. 1253 (1837), Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 218; Câvidân-ı Cennet Misâl, H. 1045 (1635), Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 33; Taceddin (Şeyh), Evrâd, Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 173; Halis Efendi, Hâce-i

Alevî-Bektaşî kaynağı olarak nitelendirilebilecek bazı kaynaklar vardır ki, bu eserler milletimize mâl olmuş, Alevî-Sünnî herkes tarafından asırlarca köy odalarında, sohbet ve muhabbet meclislerinde okunmuştur. Cenknâme (Hayber Kalesi Gazâsı, Kan Kalesi, Bazümür Atesperest Kalesi, Muhammed Hanefî Gazveleri, Hz. Ali'nin Ejderhâ Cengi, İmam Hasan Gazâları, İmam Hüseyin Gazâları, Destân-ı Hasan ile Hüseyin, Hz. Hamza'nın Kaf Dağına Vardığı Kıssası)⁶⁶ Battalnâme (Seyyid Battal Gâzî Destânı), Zülfikârname, Gazavatnâme, Müslimnâme (Ebû Müslim el Horasânî Destânı), Saltuknâme (Sarı Saltuk'un Menkıbeleri) gibi, millî şuuru uyandırıcı ve güçlendirici bu eserlerin⁶⁷ yeniden basılarak geniş halk kitlelerine ulaştırılması, millî birlik ve beraberliğe de katkıda bulunabilecektir.

Cihân Ve Netîce-i Cân, Süleymaniye Kütüphanesi, no: 242; Hacı Bektaş Veli'nin Tercüme-i Hâli ve Tarikat Silsileleri, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar, no: 67/4; Hutbe-i Duvâzdeh İmam (Menâkıb-ı Seyyid Safî), (Mehmet Yaman Özel Kitaplığı), Hicrî 1279; Hutbe-i Duvâzdeh İmam (Şeyh Safî Buyruğu), (Mehmet Yaman Özel Kitaplığı), Hicrî 1241; Muhammed Mustafa el-Üsküdârî, Künûzü'l-Hakâyık, H.1039 (1629), Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 177; Letâif-i Zâti, H.1014 (1605), Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 152; Makâlât-ı Bahrü'l-Hakâyık İmam Cafer-i Sadık, Millet Kütüphanesi Şer'îye Bölümü, no: 940; Hasan b.Abdullah, Mevlûd-ü Hacı Bektaş, 14 Cumada 944 (3 Haziran 1585), Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, no: 2627/1; Muhyiddin Çelebi, Dîvân-ı Şeyh Muhyiddin Çelebi (Hızırnâme), İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, no: 9495; Müntehabât, Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 37; Molla Ali, Müslimnâme, H. 1284 (1867), Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 206; Nazm u Nesr-i Vîranî Baba, H.1320 (1902), Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 208; Muhammed Tahir, Nesr el-Leâli min Kelâm-ı Hz.Ali, H.1289 (1872), Hacıbektaş Kütüphanesi, no:212; İsmail b.Yusuf, Nokta Risâlesi, R. 1309 (1891); Noktâtü'l-Beyân Tercüme-i Nutk-i İmam Ali, Millet Kütüphanesi, Şer'îye Bölümü, no: 971; Noktâtü'l-Beyân, Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 18; Risâle-i Sucaîye, Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 151; Hayâlî Baba, Risâle-i Hayâlî, Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 52; Risâle-i Hüsniye, H.1288 (1871), Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 162; Muhammed Rana, Risâle-i Hüsniye, H. 1298 (1880), Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 168; Rûznâme, Hacıbektaş Kütüphanesi, no:112; Muhammed b.Mustafa, Sual ve Cevap Risâlesi, Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 169; Seyfi, Musa b. Ebi Bekr, Tâcnâme, H.1236 (1820), Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 222; Tarîk-i Müstakîm, Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 170; Resmî Ali Baba Giridi Bende-i Seyyid Ali Sultan, Uyûnü'l-Hidâye, Konya Mevlâna Müzesi Yazmaları, no: 1666; Mukimî (Derviş), Vahdetnâme, Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 227; Vesiletü'l-Mekâsîd, H.903 (1497), Hacıbektaş Kütüphanesi, no: 108.

- 66 Cenknâmeler konusunda bkz. İsmet Çetin, Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri, Ankara, 1997, Kültür Bakanlığı Yayını.
- 67 Daha önce yayınlanmış olan Cenknâme türü eserlerden bazıları şunlardır: A. Şevket Gülsever, Hz. Ali Cenklere'nden Ecel Kuyusu, İstanbul, 1940, Bozkurt Kitap ve Basımevi; Hz. Ali Mühr-ü Süleyman Peşinde, İstanbul, 1944, Çemberlitaş Vezirhan Emniyet Kütüphanesi; Hz. Ali ve Malik Ejder Cengi, İstanbul, 1943, Çemberlitaş Vezirhan Emniyet Kütüphanesi; Mustafa Ertuğrul Kaan, İslâm Arslanı Hz. Ali, İstanbul, 1950, Osman Yalçın Basımevi; Rıza Çavdarlı, Horasanlı Ebû Müslim (Tarihî Roman), İstanbul, 1943, Beyazıt Bozkurt Kitap ve Basımevi; Esat Sezai Sümbüllü, Hakîkî Seyyid Battal Gazi Hikayesi, 1944, İstanbul, Bozkurt Matbaası;

Öyle kaynaklar vardır ki, sahip oldukları muhteva itibariyle birleştirici, milletin hiçbir ferdini dışarıda bırakmaksızın hedef ve ideal birliği sağlayıcı özelliktedirler. Meselâ; Saltuknâme, bu tür eserlerden birisidir. Kültür Bakanlığı'nın yayınladığı eser, Fatih Sultan Mehmed'in talimatıyla Cem Sultan tarafından İstanbul'un "feth"inden önce Anadolu'daki birlik ve beraberliği sağlamak için Ebû'l-Hayr-ı Rûmî'ye sipariş edilmiştir. Saltuknâme'de "sey-yid" olan Sarı Saltuk'un Balkanlardaki İslâmlaştırma faaliyetleri anlatılmaktadır.⁶⁸ Fatih Sultan Mehmed'in bu kültürel yaklaşımını, vizyoner bir liderin, fetihten önce, halkını sosyo-kültürel açıdan hazırlamak istemesi şeklinde yorumlamak mümkündür. Bugün, millî birlik ve beraberliğe en az XV. yüzyıldaki kadar, hatta daha fazla ihtiyacımız bulunmaktadır.

Çok eski tarihlerde basılmış, ancak baskısı tükenmiş olan kaynaklar, yeniden basılabilir. Meselâ; Seyyid Nesîmî⁶⁹, Vîrânî⁷⁰, Pîr Sultan Abdal⁷¹, Gedâf⁷², Kâtibî⁷³, Kuloğlu⁷⁴, Seyrânî⁷⁵, gibi Bektaşî aşıklarına ait Dîvan'ların yeniden basılması bir ihtiyaç olarak gözükmektedir. Ancak, bu yapılırken eserlerin sayfa altlarına bilinmeyen kelimelerin Türkçe'lerinin yazılması ve gerekli yerlerde açıklamaların yapılması, eserlerden daha fazla yararlanılmasını sağlayabilecektir. Metinlerde ayet ve hadisler telmihler olmasına rağmen, gerekli açıklamalar yapılmadığı için, söz konusu telmihler okuyucu tarafından fark edilmeyebilmektedir. Sure ve ayet numaraları ile birlikte, ayet mealleri ve hadislerin kaynakları ile birlikte anlamları verilmediği için, okuyucu daha fazla bilgilenecek amacıyla Kur'an-ı Kerim'e veya hadis kaynaklarına müracaat edememektedir.

Yakın tarihte yaşamış Bektaşî aşıklarının, babalarının, manevî otorite sahibi kişilerin, yayınlanmayı bekleyen Divan'ları bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse, Sivaslı Âgâhî Baba'nın Divan'ı, bunlardan birisidir. Osmanlıca olan bu Divan, üzerinde çalışılmasına rağmen yıllardır yayınlanamamıştır. Son aldığım bilgiye göre, Metal-İş Sendikası'nın sponsorluğunda bu kıymetli eser yayınlanmak üzere.

Ayrıca, XX. yüzyılın başlarından itibaren basılmış, ancak şu an baskısı bulunmayan ve

68 Bkz. Ebû'l Hayr-i Rûmî, Saltuknâme.

69 Seyyid Nesîmî Dîvânından Seçmeler, haz. Kemâl Edip Kürkçüoğlu, İstanbul, 1973, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını.

70 Aşık Vîranî Dîvânı, haz. M. Halid Bayrı, İstanbul, 1957, Maarif Kitaphanesi.

71 Pîr Sultan Abdal Hayatı ve Şiirleri, İstanbul, ts. Maarif Kitaphanesi.

72 Sadettin Nüzhet Ergun, Gedâf, İstanbul, 1933, Sühulet Kütüphanesi.

73 Sadettin Nüzhet Ergun, Kâtibî, İstanbul, 1933, Sühulet Kütüphanesi.

74 Sadettin Nüzhet, Kuloğlu, İstanbul, ts., Sühulet Kütüphanesi.

75 Yusuf Ziya, Seyranî, İstanbul, ts., Sühulet Kütüphanesi.

Alevîlik-Bektaşîlik araştırmalarında görülmesi gereken kitapların da yeniden basılması yararlı olacaktır. Bu kitaplardan tespit edebildiklerimizin bir listesi dipnotta verilmiştir.⁷⁶

4. Alevîlik Konusunda Yapılabilecek Yeni Yayınlar

Hız. Ali'nin, on iki imamların, başta Hacı Bektaş Velî olmak üzere Bektaşî büyüklerinin hayatlarının romanlaştırılarak yazılması. Bu yapılırken, çocukların ve gençlerin gelişim özelliklerinin ve öğrenme psikolojilerinin dikkate alınması.

Hacı Bektaş Velî, Sarı Saltuk, Abdal Musâ, Hacım Sultan, Kaygusuz Abdal gibi Bektaşî büyüklerinin hayatlarının, belgesel veya senaryolaştırılmış film ve çocuklar için çizgi film konusu yapılması.

Son yıllarda Alevîlik-Bektaşîlik üzerine yapılan çeşitli alanlardaki akademik araştırmaların sayısı artmıştır. İlahiyat Fakülteleri ve Fen Edebiyat Fakültelerinin ilgili bölümlerinde yapılmış olan yüksek lisans ve doktora tezlerinin basılması amacıyla, Alevî kaynaklarını neşreden yayın evleri, İlahiyat Fakülteleri ve Fen Edebiyat Fakültelerindeki ilgili öğretim üyeleri ile işbirliği yapabilirler. Hatta araştırma konularından bir kısmı, halkın ihtiyaçlarını daha yakından tanıyan yayın evlerinin önerilerine göre tespit edilebilir. Burada, yapılan lisans ve yüksek lisans tezlerinin listesi yerine, Alevîlik konusunda araştırma yapılan alanlar sıralanmıştır. Yayın evlerinin ihtiyaç duydukları alandaki öğretim üyelerine ulaşmak isteyecekleri düşünülmüştür:

76 Remzi Aczi, *Yeni Güzlâr-ı Haseneyn Vak'a-i Kerbelâ*, İstanbul, 1955, Ergin Kitabevi; Ali Ulvi Baba, *Bektaşî Makâlâtı*, İzmir, 1341 (1925), Marifet Matbaası; Ali Zâki, *Medhiyye ve Mersiye*, İstanbul, 1301/1883; Haydar Alkor, *Mevlevîlik ve Bektaşîlik*, Konya, 1946, Yeni Kitap Basımevi; Cemal Bardakçı, *Alevîlik, Ahîlik, Bektaşîlik*, Ankara, 1950, Yeni Matbaa; Kâzım Paşa, *Rıyaz-ı Asfiyâ-Makâlid-i Aşk*, Edirne, 1325, şems Matbaası; Hulusi Bozbeyoğlu, *Bektaşîliğin İslâmiyetin Yayılmasındaki Etkisi*, İstanbul, 1972, Özaydın Matbaası; Muhtar Yahya Dağlı, *Bektaşî Tomanı, Bektaşî Nefesleri*, İstanbul, 1935, Sebat Matbaası; şadan Enis, *Hâverzemin Cenklere ve Billr-u A'zam Mahizer Kışverkeşân Kaleleri*, İstanbul, 1943, Bozkurt Kitap ve Basımevi; G. Enkiri, *şehsuvâr-ı İslâm Hz. Ali Kerremallâhü Veche*, çev: Yakub Necefzâde, İstanbul, 1960, Türk Neşriyat Yurdu; S. Zeki Görgü, *Yüce Evliya Düzgün Baba*, İstanbul, 1969, Azim Matbaası; Fuat Gücüyener, *Hz. Ali*, İstanbul, 1946; Nurullah Kılınç, *Pir-i A'zam Gavs-i Evham Hacı Bektaş Velî Hazretlerinin Tarikat Silsilesiyle Vasiyetnâmeleri*, İstanbul, 1967, İsmail Akgün Matbaası; Kemal Samancığil, *Alevî Şiirleri Antoloğisi*, İstanbul, 1946, Gün Basımevi; Kemal Samancığil, *Bektaşîlik Tarihi*, İstanbul, 1945, Emniyet Kütüphanesi; Kemal Samancığil-İhsan Mesut Erişen, *Hacı Bektaş Velî, Bektaşîlik ve Alevîlik Tarihi*, Ankara, 1966, Ay Yayınevi; M. şakir lktaşır, *Türk Halk Bilgisine Ait Araştırmalar*, İstanbul, 1938, Brhaneddin Basımevi.

1. Folklor ve Halk Edebiyatı Alanı
2. Halk Nesri Alanı
3. Aşık Tarzı Halk Edebiyatı Alanı
4. Dinî-Tasavvufî Halk Edebiyatı Alanı
5. Türk-İslâm Edebiyatı Alanı
6. Tasavvuf Tarihi Alanı
7. İslâm Tarihi Alanı
8. İslâm Mezhepleri Tarihi Alanı
9. Din Eğitimi Tarihi Alanı
10. Din Sosyolojisi Alanı

Alevîlik-Bektaşîlik araştırmalarında birinci derecede başvuru kaynağı durumundaki bazı eserler, hacimli olmalarından ve yayınlanmaları masraf gerektirdiğinden dolayı yayınlanmamaktadır. Meselâ; İsmail Özmen'in Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi, 5 (beş) ciltlik bir eserdir. Kendisiyle görüştüğüm Özmen, 6. cildi yazmış olmasına rağmen, yayınlatılmayan evi bulamadığını ifade etmektedir. Son aldığım bilgiye göre, Horasan Yayınları bu önemli eseri basarak yayınlamak istemektedir.

Aynı şekilde Bedri Noyan'ın, Bütün Yönleriyle Bektaşîlik ve Alevîlik adlı eserinin⁷⁷ ilk altı cildi yayınlanmış 9 (dokuz) veya 12 (on iki) cilt olacağı söylenen eserin geri kalan ciltleri kaynak yetersizliğinden dolayı yayınlanamamıştır.

5. Yayınlanmakta Olan Alevî Kaynaklarında Görülen Eksiklikler

Alevî-Bektaşî kaynaklarını yayınlayan yayın evleri, önemli bir kültür hizmeti vermektedirler. Pek çok insan, yayınlanan kitapları okuyarak bu konudaki bilgisini artırmaktadır. Ancak, bazı eksiklikler de yok değildir. Eksikliklerin tamamlanması, kaynak eserlerden daha fazla yararlanılması, daha geniş kitlelerin ilgi göstermesini beraberinde getirecektir.

En sık görülen eksiklikler, şunlardır: Yayınlanmış olan eserlerin bir kısmında çevirme hatalarının olduğu, bazı kelimelerin yanlış okunduğu veya bazı bölümlerin çıkartıldığı, yerine ilâveler yapıldığı görülmektedir. Meselâ; Seyyid Ahmet Rıf'at Efendi'nin, Mir'âtü'l-Mekâsıd fî Def'il-Mefâsıd adlı eseri⁷⁸, Raşit Tanrıku tarafından transkribe edilmiştir.⁷⁹ Tanrıku, eserin orijinalinde olmamasına rağmen, eserin başına eserdenmiş gibi çeşitli ilâveler

77 Bedri Noyan, Bütün Yönleriyle Bektaşîlik ve Alevîlik, Ankara, 2000, Ardıç Yayınları.

78 Seyyid Ahmet Rıf'at Efendi, Mir'âtü'l-Mekâsıd fî Def'il-Mefâsıd, İstanbul, 1293 H.

79 Bkz. Mir'âtü'l-Mekâsıd fî Def'il-Mefâsıd, çev. Raşit Tanrıku, Ankara, 1999, Ayyıldız Yayınları.

yapmıştır.⁸⁰ Yayında görülen en önemli eksiklik ise, ayet metninin yanlış ve eksik okunmasıdır.⁸¹ Ayrıca ayetlerin ve içinde yer aldıkları sûrelerin numaraları verilmemiştir.

En güvenilir Buyruk yayınları olarak, Sefer Aytekin ve Fuat Bozkurt'un yaptıkları çalışmalar gösterilmektedir.⁸² Gerçekten de bu iki çalışma, bazı özellikleriyle diğerlerinden ayrılmaktadır. Meselâ; Sefer Aytekin'in çalışmasında, ayet metinleri büyük ölçüde doğru yazılarak, ayet mealleri, sûre ve ayet numaraları ile birlikte dipnotlarda verilmiştir. Aynı şekilde hadislerin anlamları da dipnotlarda ifade edilmiştir. Bununla birlikte, Buyrukların aslı olarak gösterilen Bisatî'nin Menâkibü'l-Esrâr Behcetü'l-Ahrâr adlı eseri görülmemiştir. Menâkib-ı İmam Cafer Sâdık'ın farklı el yazması nüshalarının karşılaştırılmaları yerine, İzmir nüshası esas alınarak, Maraş, Alaca, Gümüşhacıköy, Malatya ve Hacıbektaş nüshalarından bazı bölümler, eserin sonuna eklenmiştir. Altı nüshanın edisyon kritiklerinin yapılmamış olması, bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

Bu eksiklikler, alanın uzmanı olan araştırmacılarla çalışılması suretiyle giderilebilecek türdendir.

Yayın evlerinin ideolojik amaçlarla yazılmış kitapları yayınlamaktan kaçınmaları gerekmektedir. Bu tür kitaplar, Alevî toplumu bilgilendirmediği gibi toplumsal barış ve uzlaşmaya da hizmet etmemektedir. İnanca dayalı kültür ve geleneklerin, ideolojileştirilerek sunulması, her zaman birtakım sosyo-kültürel problemleri beraberinde getirmiştir. Herhangi bir ideolojiye ait fikir, görüş ve doktrinlerin, ilgili inanç grubuna mâl edilmesi, o grubun belli bir ideolojiyle bütünleştirilerek algılanmasına neden olabilmektedir. İdeolojiler ise, inanç, ibadet ve ahlâk konularını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Ayrıca hiçbir ideolojinin, bizim inanç ve kültür tarihimizde yerini almış olan Alevîlik-Bektaşîlik kadar özgün olması da, mümkün görünmemektedir.

6. Yayın Evlerinin Problemleri

Alevî kaynaklarının neşredilebilmesi için yayın evlerinin gerekli teknolojik alt yapısı bulunmamaktadır. Çünkü, yayın evleri iki şekilde yayın faaliyeti yapmaktadırlar. Birincisi; Alevîlik-Bektaşîlik konusunda araştırma yapan akademisyenlere veya araştırmacı-

80 Meselâ; sayfa 27'den itibaren devam eden "Der Beyân-ı Çehâr Yâr-i Güzîn" başlıklı bölüme eserin orijinalinde bulunmayan yorumlar ilâve edilmiştir. Bkz. Tanrıku, a.g.e., s. 27-34, 41-42.

81 Meselâ; "Ves-sâbiküne'l-evvelüne mine'l-mühâcirine ve'l-ensâri ve'llezîne't-tebe'ühüm bi ih-sân, radiyallâhü anhüm ve radü anh..." (Tevbe, 9/100) ayeti şu şekilde okunmuştur ve okuma hataları bulunmaktadır: "el sabikun illaevvelun vel muhacirin velansari vellezin ettebiğühüm yahasenin radiyallahü anhüm ve rızvanehu..." Bkz. Tanrıku, a.g.e., s. 27.

82 Buyruk, çev. Sefer Aytekin, Ankara, 2001, Ayyıldız Yayınları; Buyruk, çev. Fuat Bozkurt, İstanbul, 1982, Anadolu Matbaası.

yazarlara ilgili konularda sipariş vermektedirler. İkincisi; akademisyen veya araştırmacı-yazarların hazırlamış olduğu çalışmalarını basmaktadırlar. Her iki durumda da, araştırma yapan şahıs kendi imkânlarını kullanarak, birinci derecedeki kaynaklara ulaşmaya ve onlar üzerinde çalışma yapmaya gayret etmektedir. Ancak, teknolojik alt yapı (mikro-film, dijital fotoğraf makinası, yıpranmış evrakın restorasyonu vb.) yetersizliğinden dolayı, ulaşabileceğinden çok daha az kaynağa ulaşabilmektedir. Bu problemi çözmek için, iki şekilde hareket etmek mümkündür. Birincisi; yayın evleri, ilgili resmî kurumların da desteğiyle gerekli ve yeterli alt yapıya kavuşturulabilir. İkincisi; Alevîlik-Bektaşîlik konusunda araştırma yapan Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi gibi resmî kurumlara, maddî katkı sağlanabilir. Her iki yöneme birlikte müracaat etmek, daha isabetli görünmektedir.

Türkiye'deki kütüphanelerde bulunan Alevîlik-Bektaşîlikle ilgili el yazması eserler listesinin internet ortamına aktarılması gerekmektedir. Ayrıca, yerel kütüphanelerde kurulacak dijital görüntüleme ortamlarında kaydedilecek el yazması kaynaklarının CD'lere aktarılacak suretiyle arşivlenmesi, araştırmacılara ve yayın evlerine büyük kolaylıklar sağlayacaktır.

7. Sonuç

Alevî-Bektaşî kültürü, geçmişten bugüne kadar İslâm dininin bir gereği olarak, inanç, ibadet ve ahlâk açısından kendisini olgunlaştırmış insan-ı kâmilleri yetiştirmeyi hedeflemiştir. Bunda da büyük ölçüde başarılı olmuştur. Hacı Bektâş Veli'den Aşık Veysel'e, Pir Sultan Abdal'dan Teslim Abdal'a kadar birçok Alevî-Bektaşî ileri geleni, sevgi, banş gibi evrensel değerler etrafında yüzbinlerce insanı kenetlemeyi başarmışlardır. Yazdıkları eserler, söyledikleri nefesler, yetiştirdikleri öğrencilerle, Anadolu ve Balkanlarda bir arada yaşama kültürüne katkıda bulunmuşlar, aşk denizinde muhabbet gemisini yüzdürmeyi başarmışlardır. Allah, Peygamber ve Ehl-i Beyt sevgisini, bir inci gibi muhabbet gemisine binen yolculara sunarak, onları sonu gelmez bir lezzete kavuşturmuşlardır. Gittikleri yerleri Cennet'e çeviren bu kutlu insanların hakikat yolculuğu, kaynak eserlerde anlatılmakta; açıklanmaktadır. Hazîne değerinde olan bu eserler, kendilerini keşfederek, ihtiyacı olan gönüllere sunacak araştırmacıları beklemektedir. Bu özlenen buluşmanın gerçekleşebilmesi için Kültür Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, İlahiyat Fakülteleri, Fen Edebiyat Fakülteleri, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektâş Veli Araştırma Merkezi gibi kuruluşlarımıza önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. "Bir olmak, diri olmak ve iri olmak" için, hepimizin müşterek varlığı olan kültürel mirasımıza sahip çıkmak, takip edilebilecek en isabetli yol olarak gözükmektedir.

EK

Hacı Bektaş'tan Bir İcâzetnâme

Tebliğin sonuna, Hacı Bektâş Veli evlâtlarından olan Doğan Ulusoy'un 4 Ekim 2003

tarihinde, Hacı Bektâş Velî Anadolu Kültür Vakfı Çorum Şubesi Başkanı Durmuş Aslan'la birlikte kendilerini ziyaret ettiğimiz sırada tarafımıza verdiği icâzetnâmenin aslının fotokopisi, transkribe edilmiş metni ve günümüz Türkçe'sine çevrilmiş hâli eklenmiştir.⁸³ Söz konusu icâzetnâme, şu nedenlerden dolayı önemli bir belgedir:

I. Belgenin üzerindeki Osmanlı Sultanları'nın imzası olan tuğrada "Hz. Hacı Bektâş Velî" yazmaktadır. Belgenin metnine yansıyan bu durum, Hacı Bektâş tekkeleri ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilerin mahiyeti hakkında bilgi vermektedir. Hicrî 1219'da yazıldığı belirtilen belge, Yeniçeri Ocağı'nın kapanmasından ve Bektaşî tekkelerinin postnişinliğinin el değiştirmesinden⁸⁴ önce yazılmış olması itibarıyla, Bektaşîlik-Devlet ilişkilerinin sanıldığı gibi sürekli gergin olmadığını göstermektedir. Belgenin fotokopisinde de görüleceği üzere, Hacı Bektâş Velî ile Osmanlı Sultanı özdeşleştirilmiştir. Hacı Bektâş Tekkesi'ndeki Hacı Bektâş Velî evlâtları (çelebiler) tarafından yapılan bu özdeşleştirme, Devlete duyulan güven ve sevginin işareti olarak yorumlanabilir.

II. Milellî aşiretinden Hasan Baba'ya verilen icâzetnâme, aşiretle Hacı Bektâş Tekkesi arasındaki münâsebetleri aydınlatan tarihî bir vesîka niteliğindedir.

III. Belgede, Hacı Bektâş Velî'nin soy şeceresi bulunmaktadır. Söz konusu şecerede Hacı Bektâş Velî'nin soyunun İmam Mûsâ Kâzım'a dayandırılması, bu konudaki tartışmalara ışık tutacak bir bilgidir.⁸⁵

IV. Belgede Hacı Bektâş Velî'nin mürşîdlerinin silsilesi bulunmaktadır.

V. İslâm'ın "tevhîd" inancı, ayrıntılı bir şekilde vurgulanmakta; kendisine icâzetnâme verilen kişinin yerine getirmesi gereken farz ibâdetler sıralanmaktadır. İcâzetnâme'de geçen bu ifadeler de, Bektaşî Tarîkatı'nın inanç ve ibadet konularına yaklaşımı hakkında doğrudan bilgi vermektedir.

VI. Feyzullah Çelebi'nin verdiği bu icâzetnâme ile Hamza Baba Tekkesi'ne vermiş

83 Bu ziyaret sırasında, Doğan Ulusoy Araştırma Merkezi'mize okunması için 10 (on) adet ferman, yine Hacı Bektâş Velî evlâtlarından Veliyettin Ulusoy da, 1 (bir) adet ferman vermişlerdir.

84 Bilindiği üzere her iki kurum 1826'daki olaylardan sonra kapatılmıştır.

85 Hacı Bektâş Velî'nin soyunu, İmam Ali Rızâ'ya dayandıran araştırmacılar da bulunmaktadır. Belgedeki şecere, birinci görüşe ağırlık kazandırmaktadır.

86 Hamza Baba Tekkesi'nde bulunan ve Feyzullah Çelebi tarafından verilen bir icâzetnâmede, şu ifadeler geçmektedir: "Muhakkiklerin Sultânı ve Kutbu'l-Aktab olan Hacı Bektaş Velî der ki: Avâmın şeyhi kemâl ile olur, Havâssın şeyhi hâl ile olur, havassu'l-havassın şeyhi ise ma'rifet sıraları ile olur. Şeyh'in hakîkîsi başkasının içinde abd, bende gibi olmakla, aynı zamanda Allah'ın emrine sarılıp, yasakladıklarından sakınmakla olur. Allahü Teala'nın buyurduğu gibi: Rasûl size ne getirdiyse onu alınız, size neden nehyettiyse ondan sakınınız." Bkz. Hamza Baba Bektaşî Tekkesine Ait Belgeler, çev. Müfid Yüksel, http://www.alevibektasi.com/hamza_baba.htm; benzer ifadeler bu tebliğde neşredilen icâzetnâmede de bulunmaktadır.

olduğu ve daha önce yayınlanan icâzetnâme arasında ifade benzerlikleri mevcuttur.⁸⁶ Bu da, belgenin doğruluğunu gösteren önemli bir delildir.

İCÂZETNÂME

ASIL METİN

(Tuğra) Hz. Hacı Bektâş Velî

Zâlike takdîrû'l-azîzi'l-alîm

Nasrun mina'llâhi ve fethün karîb ve beşşiri'l-mü'minîn yâ Muhammed yâ Ali hayrû'l-beşer.

Allâhümme salli alâ nûr-i Muhammedin Mustafâ, Allâhümme salli alâ nûr-i İmâm Aliyyi'l-Murtazâ, Allâhümme salli alâ Hatice'te'l-Kübrâ, Allâhümme salli alâ Fâtimate'z-Zehrâ, Allâhümme salli alâ seyyidinâ nûr-i imâm Hasan hulk-i rızâ, Allâhümme salli alâ seyyidinâ nûr-i imâm Hüseyin şehîd-i Kerbelâ, Allâhümme salli alâ seyyidinâ nûr-i imâm Zeyne'l-Âbidîn çârde-i mâsum-u pâk, Allâhümme salli alâ seyyidinâ nûr-i imâm Bâkır, Allâhümme salli alâ seyyidinâ nûr-i imâm Ca'fer-i Sâdık, Allâhümme salli alâ seyyidinâ nûr-i imâm Mûsâ Kâzım, Allâhümme salli alâ seyyidinâ nûr-i imâm-ı heştem kible-i heftem sultânü'l-Horasân burhânü'l-Horasân şehîd-i hâk-i Horasân imâm Alî İbn-i Mûsâ Rızâ, Allâhümme salli alâ seyyidinâ nûr-i imâm Muhammed Takî, Allâhümme salli alâ seyyidinâ nûr-i imâm Ali Nakî Allâhümme salli alâ seyyidinâ nûr-i imâm Hasanü'l-Askerî, Allâhümme salli alâ seyyidinâ nûr-i imâm Muhammed Mehdi sâhibü'z-zamân kutbü'd-deverân hucetü'l-bürhân salâtü'llâhi aleyhim ecmaîn evvelîn âhirîn zâhirîn bâtınîn Lâ fetâ illâ Alî lâ seyfe illâ Zülfikâr, bismillâhirrahmânirrahîm ve bihî nestaîn el-hamdü li'llâhi'llezî ceale kulûbe'l-ârifine hazîneten bizîneti'l-ulûmi'l-mahzûneti ve kâne alâ zâlike kadîran ev kassame'l-ma'rifete bimertebetihî ve kîle kalîlen ve kesîran ev kehlen uyûne'l-âlemîne bike-mâli kehli'r-ru'yeti atûfen lehüm ve nasîran lehüm ev feteha's-simâ'e li'l-müştâkîne sağıran ev kebîran el istimâu ismü'l-ma'sûkati hâlen ve ğâlen ve halakaküm alâ sûratın ve leyse fi hâli halkihî ehaden mübeşşiran hüva'llâhü'llezî lâ ilâhe illâ hüve âlimü'l-ğaybi ve's-şehâdeti hüve'r-rahmânü'r-rahîm ehadühü ve lehü bi mu'cebi's-serâiri kulûbe's-sidrati'l-hâdirati fi handesin zulmi'l-leyli ilâ tarafın külli vicârin ve hiye an tahti ursen sırâtî'l-emvâci'l-mutelâtmeti fi'l-bihâri eşhedü en lâ ilâhe illallâhü vahdehü lâ şerîke lehü ve eşhedü enne Muhammeden abduhü ve Rasûluhü erselehü nebiyyen ve ceale beyne'l-enbiyâi ve kudveten ve hazîran sallallâhü ve alâ âlihî ve evlâdihî ve ashâbihî ve evzâcihî ve sellim teslîmen ebeden dâimen kesîran kâle aleyhi's-selâm eshâbi ke'n-nucûm bieyyihim ikte-deytüm ihtedeytüm ve kâle azze men kâle nasrun mine'l-lâhi ve fethün karîb ve kâle aleyhi's-selâm lâ yezâlü'llâhi teâlâ fi hâcetin liabdin mâ dâme'l-abdü fi hâceti ahîhi'l-müslimi ve kâle Aliyyü'bnü Ebî Tâlibin kerrema'llâhü vechehü lev küşife'l-ğitâu mezdettü yakînen ve kâle sultânü'l-muhakkikîn ve kutbü'l-aktâbi fi'l-âlemîn el Hâc Bektâş Velî Horasânî kaddesa'llâhü sırrahü'l-azîz şeyhü'l-avâmi bi'l-ikmâli ve şeyhü'l-havâssi bi'l-esrâri ve

musallin şeyhün en yekûne abden fî ğayrihî ve sıhhatihî zâlike'l-inkiyâdü biemri'llâhi te-âlâ ve'l-ictinâbü an nevâhiy kemâ kâle vemâ etâkümü'r-rasûlü fehuzühü vemâ nehâküm anhü fentehü evvelü mâ cerâ bi'l-kalemi bi kudreti'llâhi teâlâ ve kudvetih bismillâhirrah-mânirrahîm men lem yerdâ bikazâihî ve lem yasbir alâ belâihî felyahrüc beyne'l-ardi fel-yatlüb Rabben ğayri ve en nümîte'n-nefse'l-levvâmete bi'l-mücâhedâti ve yuhiyye'n-nef-se'l-mu'tmainnete bi'r-riyâzâti sümme yertaki bi'd-derecâti'l-âliyâti ve'l-merâtibi'l-ġâliyâti ve kabile hıfza'l-hukûki bibeqli'r-rûhi ve'l-kanâati bikalîli'd-dünyâ an kesîrihâ fein kîle el-ma'nâ ğayrun min kesîri'l-ma'nâ yekûlü'llâhü teâlâ celle celâlühü ve amme nevâluhü men amile sâlihan min zekerin ev ünsâ fehüve mü'minün felyuhihi hayâten tayyibeten fi'l-hayâti hiye'l-kanâatü vecebe'l-cû'u ve ba'ze'l-işbâ'i ve tereke'l-ulûme ve'r-nî'a ve husni'l-mütâbeati ile'l-hayrâti ve'l-ictihâdi fi'l-intitâbi ile't-tâati sümme yendericü fi sufûfi'l-bude-lâi ve't-tafadduli min ğarîzi mennânin ve'l-afvi ve'l-ġufrâni limâ şâe min hakîkati'l-fakri vel-ġinâ fi'llâhi ve'l-bekâ bi'llâhi hâdimü'l-fukarâ ve'l-mesâkîn kutbü'l-ârifin zuhrü'l-vâsılın Sultân Hacı Bektâş Velî âsitânesine es-seyyid eş-şeyh Hâvend rahmetullâhi aleyh zâ-viyedârları evlâtlarından seyyid Hasan halife edâma'llâhu emrehü ve berekâtehü esrârihî zîdehü tevfiķahü ke's-sabâhi ve'r-ravâhi cemî-i ef'âlihî hâllen vekâle eceznâ ecâzehü'l-mutlakati en yeclise ale's-seccâdeti yüsallî's-salâte'l-mefrûzâti ve yü'tiye'z-zekâti'l-vâcibâ-ti aleyhi ve yuhicce'l-beyte men istetâe ileyhi sebîlâ ve yesûme şehre Ramazâne ve yah-time's-sâdirîne ve'l-vâridîne ve yecide'l-ahde ve't-tevbete ba'de telkîne'z-zikri ve reseme'l-hidmete ve'l-fukarâe ve'l-mesâkîne ve esnâfe'l-halâyiki ve'l-müslimîne bi icrâinmin suûri't-tâibîne ve libâsi'l-hırkati'n-nesebi'l-mutesallî ilâ eşrafi'l-en'âmi eslahi's-sülehâ ve iftihâri'l-küberâ halife-i zemân Hacı Bektâş Velî postnişîn Hasan Baba edâma'llâhü emra-hü ve ba'de zâlike en tüvârise min hakîkati'n-nesebi'l-mütesallî ilâ eşrafi'l-enâm eslahi's-sülehâ ve iftihâri'l-küberâ ve'l-hasebü'n-nesebü şeyhü'z-zemân sâhibü's-seccâde kutbü'l-pîrân mâlikü ilmi'l-yakîn ve mürşidühü hakke'l-yakîn ve ayne'l-yakîn eş-şeyh es-seyyid Feyzullah Efendi edâma'llâhü amrehü ve berekâtihi ve esrârihi ve ba'de zâlike en tüvârise li'l-mütâbaati eş-şeyh Abdüllatif Efendi rahmetullâhi aleyhi rahmeten vâsia ve ba'de zâlike en tüvârise li'l-mütâbaati eş-şeyh es-seyyid Bektâş Efendi rahmetullâhi aleyhi rahme-ten vâsia ve ba'de zâlike en tüvârise eş-şeyh el Hac Feyzullah rahmetullâhi aleyhi rahme-ten vâsiaten nevverallâhü merkadehü ve ba'de zâlike en tüvârise eş-şeyh Ali Efendi rahmetullâhi aleyh nevverallâhü merkadehü ve ba'de zâlike en tüvârise eş-şeyh Elvan Efen-di rahmetullâhi aleyhi rahmeten vâsia ve ba'de zâlike en tüvârise eş-şeyh Abdül-kâdir Efendi rahmetullâhi aleyhi nevverallâhü merkadehü ve ba'de zâlike en tüvârise eş-şeyh Hüseyin Efendi rahmetullâhi aleyhi ve ba'de zâlike en tüvârise eş-şeyh el Hac Zülfî-kâr Efendi rahmetullâhi aleyhi ve ba'de zâlike en tüvârise eş-şeyh Yûsuf Efendi zehirnûş rahmetullâhi rahmeten vâsiaten nevverallâhü merkadehü ve ba'de zâlike en tüvârise eş-şeyh Kâsım Efendi rahmetullâhi aleyhi ve bade zâlike en tüvârise eş-şeyh Hasan Efendi rahmetullâhi aleyhi ve ba'de zâlike en tüvârise eş-şeyh Bektâş Efendi rahmetullâhi aleyhi

ve ba'de zâlike en tûvârise şeyh Kalender Efendi rahmetullâhi aleyhi ve ba'de zâlike en tûvârise eş-şeyh Mürsel Bâlf Efendi rahmetullâhi aleyhi ve ba'de zâlike en tûvârise eş-şeyh Rasûl Efendi rahmetullâhi aleyhi ve ba'de zâlike en tûvârise şeyh Bektâş Efendi rahmetullâhi aleyhi ve ba'de zâlike en tûvârise şeyh Yûsuf Bâlf Efendi rahmetullâhi aleyhi ve ba'de zâlike en tûvârise şeyh Mahmûd Efendi rahmetullâhi aleyhi ve ba'de zâlike en tûvârise şeyh İskender Efendi rahmetullâhi aleyhi ve ba'de zâlike en tûvârise şeyh Genç Kalender Efendi rahmetullâhi aleyhi ve ba'de zâlike en tûvârise şeyh Rasûl Bâlf Sultân rahmetullâhi aleyhi nevrerallâhu merkadehû ve ba'de zâlike en tûvârise şeyh Sultânü'l-Budalâ Sâhibü'l-Burhân sırr-ı Yezdân Bâlm Sultân kaddesallâhu sırrahu'l-azîz ve ba'de zâlike en tûvârise şeyh Mürsel Baba Sultân nevrerallâhu merkadehû ve ba'de zâlike en tûvârise eş şeyh Hızır Lâlâ Sultân nevrerallâhu merkadehû ve âlihî min veledihî's-sâlikî ve'n-nâsiki'l-muhtâcî ilâ rahmeti'llâhi teâlâ min Sultânî'l-Kâmili mükemmelin Feyhu's-Samedânî kutbü'l-âlem sâhibü ilm-i ledünnî el Hac Bektâş Velî el-Horasânî kaddesallâhü sırrahu'l-hafî ve'l-celî İbn-i Sultân İbrâhîm-i Sâni İbn-i Sultân Mûsâ es-Sâni İbn-i Sultân İbrâhîmü'l-Mükerremü'l-Mücâb İbn-i İmâm Mûsâ Kâzım İbn-i İmâm Ca'fer Sâdik İbn-i İmâm Muhammed Bâkır İbn-i İmâm Zeynü'l-Âbidîn İbn-i İmâm Hüseyin İbn-i İmâm Ali kerremallâhu vechehû feteha ebvâbe fethan karîban fî tarîkatî's-sâlik el Hac Bektâş Velî ve mürşidühû sultân Hoca Ahmed Yesevî rahmetullâhi İbn-i İmâm Muhammed Hanefî İbn-i İmâm Ali fî tarîkatî's-sâlik ve mürşidühû İmâm Ali İbn-i Mûsâ Rızâ ve mürşidühû İmâm Mûsâ Kâzım ve mürşidühû İmâm Ca'fer Sâdik ve mürşidühû İmâm Muhammed Bâkır ve mürşidühû İmâm Zeynü'l-Âbidîn ve mürşidühû İmâm Hüseyin ve mürşidühû İmâm Ali kerremallâhu vechehû ve mürşidühû Hz. Sultân Fahr-i Kâinât ve Mefhar-i Mevcûdât Muhammedü'l-Mustafâ salavâtullâhi aleyhim ecmaîn ve mürşidühû Cibrîlî Emîn ve mürşidühû peyk-i Hüdây-ı Rabbi'l-Âlemîn celle celâlühû ve amme nevâlühû temmet biavni'llâhi teâlâ sebübü tahrîr-i kitâb ve mucübü tastîr-i hitâb oldur ki cedd-i azîzim Sultânü'l-ârifin-i ezeli ve bürhânü'l-âşikîn-i lem yezeli Hz. Hünkâr Hacı Bektâş Velî kuddise sırruhû'l-hafî ve'l-celî hazretlerinin tarîkat-ı aliyyesine meşrûta zâviyelerde es seyyid eş şeyh Hâvend rahmetullâhi aleyh zâviyedârları evlâdlarından seyyid Hasan halife tarîk-i evliyâyı kabûl edip yedine sofraya çerâğ senk-i tiğ ve izn-i icâzet ve inâbet verildi ve halifelik safâ ve nazar olundu ve dahî havâlet verildi, mürîd tutuna ve muhib edine ve tarîk-ı evliyâ önün tutup tarîkından taşra bulduğunun hakkından gele, tarîkat erenleri buna mâni ve dâfi olmayalar, şöyle bile izn-i icâzetim ile i'timâd kılalar ve's-selâmü alâ men ittebea'l-Hüdâ biavni'llâhi teâlâ Rabbü'l-Âlemîn tahrîren fî'l-yevmi'r-râbi' min şehri Receb-i Şerîf sene tis'a aşer ve mieteyni ve elf.

Şühûdü'l-hâl

Sağ Yanda:

Tarîkatlü Milellî Aşîretî mühibbân-ı handân ehl-i îmân olanlar bu defa Hasan Halife ile emmizâdeleri Hızır Çelebi ve Hüseyin Çelebi cedd-i a'lâlarından olagelen beş kuruşun üçünü

Hasan Halife ve ikisini emmizâdeleri Hızır ve Hüseyin Çelebi mean almak üzere nızâ olduklarını mebnî ma'lûmunuz oldukda Hasan Halifeye evvel inkiyâd edüp yediği helâl yuduğu mısmıl bunları nızâ ettiği için işbu icâzetnâme temhîd olunmuştur ve's-selâm (mühür) Hâdimü'l-Fukarâ es seyyid eş şeyh Veliyüddîn min evlâdi Hacı Bektâş Velî (Mühür)

Sağ Baştan:

Hâdimü'l-fukarâ Halife-i Hasan Dede... Hacı Bektâş Velî (Mühür)

Hâdimü'l-fukarâ ed-dâ'î eş şeyh Bektâş Ahmed Baba Hacı Bektâş Velî hâdimü'l-fukarâ min neslin mürsel Mustafa Baba (Mühür)

Hâdimü'l-fukarâ ed-dâ'î derviş İbrahim Baba türbedâr-ı Hacı Bektâş Velî (Mühür)

ed-dâ'î es seyyid Muhammed Hamîdullah Efendi nâzır-ı vakf-ı şerif an sülâle-i Hacı Bektâş Velî min neslin mürsel (Mühür)

es seyyid ed dâ'î Mustafa an sülâle-i Hacı Bektâş Velî (Mühür)

ed-dâ'î müteveli-i vakf-ı şerif Mustafa ağa an sülâle-i Hacı Bektâş Velî min neslin mürsel (Mühür)

ed-da'î Zülfikâr Çelebi an sülâle-i Hacı Bektâş Velî min neslin mürsel (Mühür)

ed-dâ'î Fettâh Çelebi an sülâle-i Hacı Bektâş Velî min neslin mürsel (Mühür)

ed-dâ'î Sun'ullah Çelebi an evlâd-ı Hacı Bektâş Velî min neslin mürsel (Mühür)

ed-dâ'î Dede Çelebi an sülâle-i Hacı Bektâş Velî min neslin mürsel (Mühür)

ed-dâ'î Yahyâ Çelebi an evlâd-ı Hacı Bektâş Velî (Mühür)

ed-dâ'î Velî Ali Çelebi an evlâd-ı Hacı Bektâş Velî (Mühür)

ed-dâ'î Ali Çelebi an evlâd-ı Hacı Bektâş Velî (Mühür)

ed-dâ'î Kalender Çelebi an sülâle-i Hacı Bektâş Velî min neslin mürsel (Mühür)

ed-dâ'î Elvân an sülâle-i Hacı Bektâş Velî min neslin mürsel (Mühür)

Günümüz Türkçe'sine Çevirisi

"Bu, her şeyi bilen yüce Allah'ın takdîridir."⁸⁷

Allah'ım, Muhammed Mustafa'nın nuruna selâm olsun. Allah'ım, İmâm Aliyü'l-Murtazâ'nın nûruna selâm olsun. Allah'ım, Hatîcetü'l-Kübrâ'ya selâm olsun. Allah'ım, Fâtımatü'z-Zehrâ'ya selâm olsun. Allah'ım, imâm Hasan hulk-i nızâ efendimizin nûruna selâm olsun. Allah'ım, şehîd-i Kerbelâ imâm Hüseyin efendimizin nûruna selâm olsun. Allah'ım, imâm Zeyne'l-Âbidîn efendimizin on dört mâsum-u pâkın nûruna selâm olsun. Allah'ım, imâm Bâkır efendimizin nûruna selâm olsun. Allah'ım, imâm Ca'fer-i Sâdik

87 En'am, 6/96; Yâsîn, 36/38.

efendimizin nûruna selâm olsun. Allah'ım, imâm Mûsâ Kâzım efendimizin nûruna selâm olsun. Allah'ım, imâm-ı heştem kible-i heftem sultânü'l-Horasân burhânü'l-Horasân şehîd-i hâk-i Horasân imâm Alî İbn-i Mûsâ Rızâ efendimizin nûruna selâm olsun. Allah'ım, imâm Muhammed Takî efendimizin nûruna selâm olsun. Allah'ım, imâm Ali Nakî efendimizin nûruna selâm olsun. Allah'ım, imâm Hasanü'l-Askerî efendimizin nûruna selâm olsun. Sâhibü'z-zamân kutbü'd-deverân hucetü'l-bürhân imâm Muhammed Mehdî efendimizin nûruna selâm olsun. Allah'ın salâtı önce sonra görünen görünmeyen hepsinin üzerine olsun. Ali'den başka genç Zülfikâr'dan başka kılıç yoktur. Esirgeyen bağışlayan Allah'ın adıyla. O'ndan yardım dileriz.

Hamdolsun O Allah'a ki, kudretinin bir nişanesi olarak, âriflerin kalplerini gizli ilimler ziyetleriyle dolu bir hazine eyledi. Marifeti kendince derecelere ayırdı. (Bu taksimatın bir neticesi olarak bazıları için, marifeti) az, (bazıları içinse, marifeti) çok, dendi. Şefkat ve inâyetinin bir göstergesi olarak, âlimlerin gözlerine rü'yet sürmesi çektii (Onlara görebilme yeteneği bahşetti). Veya küçük-büyük cümle âşıkların duyurgalarını açarak, kulaklarını, maşukalarının ismini işitmeye elverişli kıldı. Sizi, yarattıklarından hiçbirinin benzemediği bir surette yarattı. (Kendisinin birliğini ve kullarına olan engin merhametini şu ayet-i kerimeyle) muştuladı: "O Allah ki kendisinden başka tanrı yoktur, görünen-görünmeyen her şeyi bilir. Çok şefkatli ve merhametlidir, O."⁸⁸ Gecenin zifiri karanlığında dört bir tarafa akan deniz ve deryalara hayran kalpler, bu hayranlıklarını O'nun yüceliğine bağlamaktadırlar. Denizlerdeki tılsım dalgalarının güzergâhı altındadır, mevkiye onlar. Şahitlik ederim ki; bir olan, eşi ve ortağı bulunmayan Allah'tan başka ilâh yoktur. Yine şehâdet ederim ki; Muhammed O'nun kulu ve elçisidir. Yüce Allah, kendisini elçi olarak göndermiş ve diğer peygamberler arasında en üst mertebeye yerleştirmiştir. Salât ve selâm kendisi, Ehl-i Beyt'i, evlâtları, ashâbı ve eşlerinin üzerinde ebedî ve dâim olsun. Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurdular ki: "Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine tâbi olursanız doğru yolu bulursunuz."⁸⁹ Yüce Allah da "Zafer Allah'tan ve fetih yakındır"⁹⁰ buyurdular. Yine Hz. Peygamber buyurdular ki: "Kul, Müslüman kardeşinin ihtiyacını gidermek için çaba sarf ettiği sürece, Allah da onun ihtiyacına koşar."⁹¹ Hz. Ali b. Ebî Talib (k.v.) ise "Şayet (Allah ile aramdaki) sır perdesi açılsaydı, (gördüklerim, Allah'ın yarlığı, birliği ve yüceliğine dair mevcut bilgi ve inancım) fazla bir şey eklemeyecekti. Muhakkiklerin Sultânı, Kutbu'l-aktâb fi'l-âlemîn

88 Haşr, 59/22.

89 Bkz. Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 207.

90 Saff, 61/13.

91 Bu metnin bir benzeri (Kişi kardeşinin ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir), hadîs olarak kaynaklarda yer almaktadır. Bkz. Buhârî, Mezâlim, 3; İkrâh, 7; Müslim, Bîr, 58; Dâvud, Edeb, 38; Tirmizî, Hudûd, 3; Ahmed bin Hanbel, Müsned, 104.

Hacı Bektâş Velî el-Horasânî (k.s.), mükemmel yaşantısıyla (kemâl-i hâl) avamın, sırlara vukufiyetiyle de havasın şeyhidir. Kendisi namazını kılan, kula kulluğa baş kaldıran ulu bir şeyhtir. Aşağıdaki ayet mucîbince Allah'ın emirlerine uyma ve yasaklarından kaçınma konusundaki titizliği, onunla ilgili yukarıda anlatılan özelliklerin doğruluğunu teyit ediyor: "Peygamber, size neyi verirse alın, neden de men ederse ondan el çekin."⁹² Kalemle yazılan ilk şey, Allah'ın kudretidir. O'nun kudretiye "Bismillahirrahmanirrahim" sözüdür. "Kim Allah'ın takdîrine razı olmaz ve belâlarına sabretmezse, insanların arasından ayrılınsın ve benden başka bir Rab arasın." Nefs-i levvâme birtakım mücâhedelerle geliştirilirse, sonrasında nefs-i mutmainne birtakım riyâzetlerle daha da olgunlaştırılırsa, kişi yüksek derecelere ve yüce mertebelere erer. Denir ki: Karşılıklı haklara riayet, ruhu terbiye edip inceltmekle ve dünya malına çok tamah etmeyip, azına kanaat etmekle olur. Farklı anlamlara da yorumlanabileceği söylenmekle birlikte, bizce Cenab-ı Allah aşağıdaki ayet-i kerimede şöyle buyuruyor: "Kadın veya erkek mü'min hüviyetiyle kim, sâlih bir amel işlerse, Allah ona güzel bir hayat bahşedecektir."⁹³ Kanaat, açlık, az yeme (doymadan sofradan kalkma), ilme saygı ve onu yüceltme, daima hayır peşinde koşma, itaatta sebat gösterme (gibi davranışları kendisine) adet edinmekle gerçekleşir. Bütün bunlardan sonra halifeler safına katılmış; yüce, lütüfkâr, affedici ve bağışlayan Allah'ın seçtikleri arasına girmiştir. Bütün bunlar, kendisinin sırasıyla gerçek fakr, fenâ fillah ve bekâ billah makamlarını arzulaması nedeniyledir. (İşte bu özellikteki mübarek eşhastan biri de) fakir ve miskinlerin hizmetkârı, âriflerin kutbu, vuslata erenlerin efendisi Sultan Hacı Bektâş Velî âsitânesine es seyyid eş şeyh Hâvend -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- zâviyedârları evlâtlarından seyyid Hasan halife -Allah onun (hayır) işini, bereketini ve sırlarını dâim kılsın, şimdi olduğu gibi bundan sonra da bütün işlerini (geceyi) sabaha ulaştırdığı gibi bundan sonraki bütün işlerinde de muvaffakiyetini artırsın- biz Hasan Baba'ya -Allah onun (hayır) işini, bereketini ve sırlarını dâim kılsın- halife olarak seccâdeye oturması, farz olan namazları kılması, mükellef olduğu zekâtı vermesi, gücü yetenleri Hacc'a göndermesi, Ramazan orucunu tutması, gelip geçenlere hizmet etmesi, zikir telkîninden sonra ahid ve tevbe kabûl etmesi, fakirlere, miskinlere, bütün yaratılmışlara ve Müslümanlara fiilen hizmet etmesi mübahalara yönelmekten ilgisini kesmesi, zamanının halifesi, büyüklerin iftihân, sâlihlerin sâlihî, yaratılmışların en şerefli Hasan Baba Tekkesi postnişini Hacı Bektâş Velî'ye -Allah onun (hayır) işini dâim kılsın- bağlanan nisbetin hırkasını giymesi için icâzet verdik. Ondandır sonra, ayne'l-yakîn ve hake'l-yakînin mürşidi, ilme'l-yakînin sahibi, pîrlerin kutbu, seccâdenişin, zamanın şeyhi, nisbetin (silsile) asili, büyüklerin iftihânı, sâlihlerin sâlihî, yaratılmışların şereflişine bağlanan nisbetin hakikatinin tevârüs etmesi için şeyh seyyid Feyzullah Efendi'nin -Allah onun (hayır) işini, bereketini ve sırlarını dâim kılsın- Ondandır sonra

92 Haşr, 59/7.

93 Nahl, 16/97.

şeyh Abdülatif Efendi'ye -Allah'ın geniş rahmeti onun üzerine olsun- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh seyyid Bektâş Efendi'ye -Allah'ın geniş rahmeti onun üzerine olsun- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh Hacı Feyzullah'a -Allah'ın geniş rahmeti onun üzerine olsun, Allah merkadini nurlandırın- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh Ali Efendi'ye -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun, Allah merkadini nurlandırın- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh Elvan Efendi'ye -Allah'ın geniş rahmeti onun üzerine olsun- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh Abdülkâdir Efendi'ye -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun, Allah merkadini nurlandırın- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh Hüseyin Efendi'ye -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh Hacı Zülfikâr Efendi'ye -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh zehirlenen Yûsuf Efendi'ye -Allah'ın geniş rahmeti onun üzerine olsun, Allah merkadini nurlandırın- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh Kâsım Efendi'ye -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- tâbi olmanın tevârüs etmesi, şeyh Hasan Efendi'ye -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh Bektâş Efendi'ye -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh Kalender Efendi'ye -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh Mürsel Bâli Efendi'ye -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh Rasûl Efendi'ye -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh Bektâş Efendi -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh Yûsuf Bâli Efendi'ye Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh Mahmûd Efendi -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh İskender Efendi -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh Genç Kalender Efendi -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh Rasûl Bâli Sultân -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun, Allah merkadini nurlandırın- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh Abdalların Sultânı, Burhan Sahibi, Yezdân'ın Sırrı Balım Sultân'a -Allah onun azîz sırrını mübârek kılsın- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh Mürsel Baba Sultan'a -Allah onun merkadini nurlandırın- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh Hızır Lâlâ'ya -Allah onun, ailesinin sâlik oğlunun merkadini nurlandırın- tâbi olmanın tevârüs etmesi, ondan sonra şeyh... âlemin kutbu, ilm-i ledünnün sahibi Horasanlı Hacı Bektâş Velî, -Allah onun gizli ve açık sırrını mübârek kılsın- Sultân İbrâhîm-i Sâni'nin oğludur. O da Sultân Mûsâ es-Sâni'nin oğludur. O da Sultân İbrâhîmü'l-Mükerremü'l-Mücâb'ın oğludur. O da, İmâm Mûsâ Kâzım'ın oğludur. O da İmâm Ca'fer Sâdık'ın oğludur. O da İmâm Muhammed Bâkir'in oğludur. O da Zeynü'l-Âbidîn'in oğludur. O da, Hüseyin'in oğludur. O da İmâm Ali'nin -Allah onun yüzünü mükerrem kılsın- oğludur, sâlikin tarikat kapısınıHacı Bektâş Velî'nin mürsîdi; İmâm Ali'nin oğlu İmâm Muhammed Hanefî'nin oğlu fi tarikati's-sâlik Sultân Hoca Ahmed Yesevî'dir -Allah rahmet etsin- Onun mürsîdi Mûsâ Rızâ'nın oğlu

İmâm Ali'dir. Onun mürşîdi; İmâm Mûsâ Kâzım'dır. Onun mürşîdi; İmâm Ca'fer Sâdik'tır. Onun mürşîdi; İmâm Muhammed Bâkır'dır. Onun mürşîdi; İmâm Zeynü'l-Âbidîn'dir. Onun mürşîdi; İmâm Hüseyin'dir. Onun mürşîdi; İmâm Ali'dir -Allah onun yüzünü mükerrerrem kılsın- Onun mürşîdi; Hz. Sultân, Kâinât'ın Övüncü, Yaratılmışların En Değerlisi Muhammedü'l-Mustafâ'dır -Allah'ın salât ve selâmı hepsinin üzerine olsun- Onun mürşîdi; Cibrîl ü Emûr'dir. Onun mürşîdi; Âlemlerin Rabb'i peyk-i Hüdâ'dır -celle celâlühû ve amme nevâlühû- Allah'ın inâyetiyle (icâzet) tamamlanmıştır. Bu yazının yazılmasının sebebi ve bu hitâbın yapılmasının gereği odur ki; geçmiş ve gelecekte âriflerin Sultânı ve âşıkların bürhânı olan Hz. Hünkâr Hacı Bektâş Velî -Allah onun gizli ve açık sırrını mübârek kılsın- yüce tarikatına vâris zâviyelerde seyyid Hasan Halife, evliyânın tarikatını kabul edip kendisine sofrâ, çerâğ, seng-i tîğ, icâzet ve mürîd kabul etme izni verildi. Halifelik safâ ve nazar olundu ve dahî havâlet verildi. Mürîd tutuna ve muhîb edine ve tarîk-ı evliyâ önün tutup tarîkından taşra bulduğunun hakkından gele. Tarikat erenleri, buna mâni ve dâfi olmayalar. Şöyle bile izn-i icâzetim ile i'timâd kılarlar. "Selâm, Hüdâ'ya tâbi olanadır."⁹⁴ Âlemlerin Rabb'i olan Allah'ın inâyetiyle bin iki yüz on dokuz yılının Receb-i Şerif'inin Cuma gününü yazılmıştır.

Duruma Şâhid Olanlar

Sağ Yanda:

Tarîkâta mensûb Milellî Âşireti'nin güleryüzlü muhiblerinden îman ehli olanlar, soylu ataları Hasan Halife ile amcaoğulları Hızır Çelebi ve Hüseyin Çelebi'den kalan beş kuruşun üçünü Hasan Halife ve ikisini amcaoğulları Hızır ve Hüseyin Çelebi birlikte almak üzere râzı oldukları ma'lûmunuz olduğundan Hasan Halife'ye itaat edip yediği helâl, yuduğu mısır olduğundan ve bunları râzı ettiği için bu icâzetnâme düzenlenmiştir. (mühür) Fakîrlerin hizmetkârı, Hacı Bektâş Velî evlâtlarından seyyid şeyh Veliyüddîn

Sağ Baştan:

Fakîrlerin hizmetkârı, Hacı Bektâş Velî evlâtlarından, Hasan Dede'nin Halifesi (Mühür)

Fakîrlerin hizmetkârı, (hakîkata) dâvetçi, şeyh, Hacı Bektâş Velî sülâlesinden, Peygamber Mustafa soyundan Bektâş Ahmed Baba (Mühür)

Fakîrlerin hizmetkârı, dâvetçi, Hacı Bektâş Velî'nin türbedân derviş İbrahim Baba (Mühür)

Dâvetçi, seyyid, vakf-ı şerifin nâzırı, Peygamber soyundan, Hacı Bektâş Velî'nin sülâlesinden Muhammed Hamîdullah Efendi (Mühür)

Seyyid, dâvetçi, Hacı Bektâş Velî'nin sülâlesinden Mustafa (Mühür)

Dâvetçi, vakf-ı şerîf mütevellisi, Peygamber soyundan, Hacı Bektâş Velî'nin sülâlesinden Mustafa Ağa (Mühür)

Dâvetçi, Peygamber soyundan, Hacı Bektâş Velî'nin sülâlesinden Zülfikâr Çelebi (Mühür)

Dâvetçi, Peygamber soyundan, Hacı Bektâş Velî'nin sülâlesinden Fettâh Çelebi (Mühür)

Dâvetçi, Peygamber soyundan, Hacı Bektâş Velî'nin sülâlesinden Sun'ullah Çelebi (Mühür)

Dâvetçi, Peygamber soyundan, Hacı Bektâş Velî'nin sülâlesinden Dede Çelebi (Mühür)

Dâvetçi, Hacı Bektâş Velî evlâtlarından Yahyâ Çelebi (Mühür)

Dâvetçi, Hacı Bektâş Velî evlâtlarından Velî Ali Çelebi (Mühür)

Dâvetçi, Hacı Bektâş Velî evlâtlarından Ali Çelebi (Mühür)

Dâvetçi, Peygamber soyundan, Hacı Bektâş Velî'nin sülâlesinden Kalender Çelebi (Mühür)

Dâvetçi, Peygamber soyundan Hacı Bektâş Velî'nin sülâlesinden Elvân (Mühür)

Oturum Başkanı – Osman Eğri Beyefendiye çok teşekkür ediyoruz; gerçekten kendisi bu alanın uzmanlarından birisi.

Alevilik, Bektaşılık kültürüyle ilgili olarak bu kadar kaynak olduğunu şahsen bilmiyordum. Bunların neşrinin ne kadar önem arz ettiği anlaşılıyor. Eğer bu kaynaklar neşredilir ve uzmanlar tarafından bilimsel düzeyde ele alınırsa, herkes istediğini söyleyebilir; ama, nihayet her şey açığa kavuşmuş olur.

Ben bu tebliğden kısaca şunu anladım: Alevî-Sünnî kültürü diye bir ayırım yapmak yerrine, herhâlde bir Müslüman kültüründen bahsetmek lâzım, içinde ufak tefek renklilikler, çeşitlilikler var ama, nihayet bir Müslüman kültürü. İşledikleri konular, kaynaklar hep aynı şeyler. Tarzlar, üslûplar biraz farklı, bazı renkler farklı; ama, nihayet İslâm kültürü.

Bu tebliğin müzakerecisi Sayın Sönmez Kutlu ve Hüseyin Tuğcu Bey mümkünse onar dakikalık süre içerisinde müzakerede bulunacaklar.

Buyurun.